„ gulos quoſdam barbam poſuiſſe, & uxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus. „ Innumera congeſſerunt Cochier, *in face hiſt. c.* 29. Fornerius *l.* 4. *rer. quotid. c.* 5. Serlogus *tom.* 3. *in cant. veſtig.* 32. *c.* 5. *verſ.* 2. *fol.* 286. Pineda, & Sanchez *in c.* 1. *Job, verſ.* 20. Marcel. Donatus, *ad Svetonium, in Cæſare c.* 67. Cabreros, *de metu l.* 2. *c.* 48. Proſperus Stellatus, *de coronis c.* 8. Hurtado, *de vero martyrio, ubi proxime*, Beyerlinch *t.* 1. *in theat. verbo Abraſio*, & *tom.* 2. *verbo capilli*, & *tom.* 6. *verbo Pilus*. Philippus Camerarius, *tom.* 1. *horar. ſucciſ. c.* 36. & *cent.* 2. *c.* 40. Novarin. *l.* 26. *ſchediaſm. cap.* 29. uno ipſi morituri comam ſicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem.* 7.

Adeo jam rapidi curſum Stygis, utraque dictis
Flumina ter geminus, quæ mali cuſtodis hiatus:
Accipe commiſſum capiti decus, accipe lauros
Quas Erebo deferre nefas.

Virgilius *l.* 4. *Æneid.*

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Et infra:

Sic ait, & dextera crinem ſecat, omnis & una
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

Igitur ſi comam dimittere, luctum, atque mœrorem ſignificat, ac majoris mali principium, cur clerici, qui honore, veſtituque præfulgere debent, eam nutrire non poſſunt?

4 De coma, & ejus uſu.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nutrire comam omnibus, etiam laicis natura ipſa prædocente turpe eſſe. D. Paulus 1. *ad Cor. c.* 11. In hoc enim, ibi S. Chryſoſtomus ait, natura humano generi dedit providentiæ, ac ſubjectionis ſymbola, ideoque virum juſſit rejecta coma libero, & aperto capite principatus ſignum præferre, mulierem vero comam geſtare voluit, veluti quoddam ſubmiſſionis velamen, & ſervitutis in ſignum, *c. hæc imago*, 50. *diſt.* Ovid. *epiſt.* 4. viros comatos ita detrectatur:

Sint procul a nobis juvenes, ut fœmina compti.

Quare Virgil. *l.* 12. *Æneid.* Æneam ſemivirum appellavit.

——— *Da ſternere corpus*
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt Clemens Alexand. *l.* 3. *pædag. c.* 3. Seneca, *epiſt.* 115. & 126. Horatius, 1. *Carmin. od.* 15. Tertull. *l.* 2. *ad uxorem*, ibi: Quid, *inquit*, crinibus veſtris quieſcere non licet, modo ſubtractis, modo relaxatis, modo ſuſcitatis, modo eliſis? *Seneca*, de brevit. vitæ c. 12. *ſic comatos deſcribit:* Illum tu otioſum vocas, qui cerinthia paucorum furore pretioſa, anxia ſubtilitate concinnat, & majorem dierum partem æruginoſis lamellis conſumit; qui in ceromate (nam proh delictum, ne quidem Romanis, vitiis laboramus) ſpectator puerorum rixantium ſedet? Quid illos otioſos vocas, quibus apud tonſorem multæ horæ traſmittuntur, dum decerpitur ſi quid proxima nocte ſubcrevit: dum de ſingulis capillis in conſilium itur; dum aut diſreta coma reſtituitur, aut deficiens hinc, atque hinc in frontem compellitur? Quis eſt illorum, qui non malit rempublicam turbari, quam comam ſuam? Quis non ſolicitior ſit de capitis ſui decore, quam de ſalute? Quis non comptior eſſe malit, quam honeſtior? Hos tu otioſos vocas inter pectinem, & ſpeculum occupatos? nec omittendus D. Ambr. *inſ. de virgin.* 3. ubi ait: Noli proxima mea cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, ſed crimina ſunt, lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non aſcendit, quos nemo præcidit: qui non calamiſtris compoſiti, & arte digeſti, ſed multiplici criſpante virtutum nitentium gratia refulſerunt. Tandem audiamus Chryſoſt. *ad Pellicuum*, qui in Arbitri ſatyra ita ait: Quo enim ſpectant flexæ pectine comæ, quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quo inceſſus arte compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, niſi quod formam proſtituas, ac vendas? Vides me? nec auguria novi, nec mathematicorum cælum curare ſoleo: ex vultibus tamen hominum mores colligo. Quare diligenter Patres Conc. Illiber. *can.* 67. prohibuerant, ne qua fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros cinerarios habeat, ubi notavi. Plura congeſſerunt in comæ virilis deteſtationem Roa, *l.* 3. *ſingular. c.* 15. Caranza, *en el abuſo de los trages*, D. Guttierez Marques de Careaga *in opuſc. contra las quedejas*. Recte ergo cum comam nutrire a Sanctis Patribus, etiam in laicis, ut turpe exoſum ſit, quanto magis in clericis, qui non vagis oculis, aut petulanti geſtu, ſed pudorem, & verecundiam mentis ſimplici habitu, inceſſuque oſtendere debent, ut ajebat D. Iſidorus, *l.* 2. *de offic. c.* 2. Talis abuſus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eo gravius plectendi ſunt illi, qui, ut ait Salvianus, *l.* 4. *de gubern. Dei*, per flagitia ac turpitudines ſuas nomen religionis infamant.

5 De tonſura clericorum.

Deinde ſciendum eſt, jam primis Eccleſiæ ſæculis ejus miniſtros in album ſacræ militiæ relatos comam depoſuiſſe, & clericalem dignitatem per comæ tonſuram ſuſcepiſſe: unde Arator *epiſt. ad Parthenium*, ait:

Namque ego Romanæ cujus permixtus amœnis
Eccleſiæ, tonſo vertice factus ovis.

Et in vita S. Germani Epiſcopi Altiſiodorenſis, auctore Conſtantio presbytero, legitur: " Invocato nomine Domini, cæſariem ejus capiti detrahens, habitum religionis, rejectis ſæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit. „ Gregor. Turon. *l.* 3. *hiſt. c.* 18. ibi: " Sibi manu propria capillos incidens, clericus factus eſt. *Et* de vitis Patrum c. 6. " Simpliciter Abbatem exorans, ut ſibi comam capitis tondere dignaretur. „ Et B. Gregorius *l.* 7. *ep.* 112. ubi de his conqueritur, qui ex laicali ſtatu ad clericatum repente convolarunt: " Tonſura accepta, ſeu potius arrepta, *ait*, hoc quoque ad nos perveniſſe non diſſimili dignum conteſtatione complectimur, quod quidam deſiderio honoris inflati tonſurantur, & fiunt repente ex laicis ſacerdotes. „ Inde etiam in formulis Marculphi *l.* 1. *n.* 19. dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo ſcilicet Rex licentiam nomen dandi clericali militiæ conceſſit, præciſæ comæ, & efformatæ tonſuræ mentio fit illis verbis: " Ille ad noſtram veniens præſentiam petiit Serenitati noſtræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis ſui ad onus clericatus deponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratante animo præſtitiſſe cognoſcit. Præcipientes ergo jubemus, ut ſi memoratus ille de capite ſuo bene ingenuus eſſe videtur, & in puletico (polyptico, ideſt, publicis rationibus, legit Pitheus, *ad tit.* 26. *legis Salic.* & nos *in c. unico de oblig. ad ratioc.*) publico cenſitus non eſt, licentiam habeat comam capitis ſui tonſurare, & ad ſupraſcriptam baſilicam, vel monaſterium deſervire, vel pro nobis Domini miſericordiam attentius exorare. „ Notgerus Epiſcopus Leodienſis in vita S. Landaol. ait: " Ab oratione ſurrexit, capitis comam ſibi abſcindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam, *&c.* „ Et in 6. Synodo *can.* 33. expreſſe prohibetur quocumque ſacerdotali ordine, vel miniſterio fungi, niſi illi, qui tonſuram ſacerdotalem habuerit, & benedictionem a ſuo proprio paſtore canonice ſuſceperit. Ut ex Apoſtolica traditione ſemper in Eccleſia obſervatum fuit, ut clerici tonſuram deferrent, juxta declarationem Aniceti, *in c. prohibete*, 23. *diſt.* ibi: " Ut clerici juxta Apoſtolum comam non nutriant, ſed deſuper caput in modum ſphæræ radant. „ Et in libro Pontificali, *n.* 12. de Aniceto Pontif. ita legitur: " Hic conſtituit, ut Clericus comam non nutriret ſecundum Apoſtoli præceptum, „ *c. duo ſunt* 7. 12. *q.* 1. Quare coronati pro clericis ponuntur *in l.* 48. *C. Theod. de Epiſc. & cler.*, ubi illuſtravit Gothofr. Rem ſcribit miram Gregor. Turon. *in vitis SS. PP. c.* 17. „ S. Nicetius Epiſcopus ab ipſo ortus ſui tempore deſignatus eſt clericus; nam cum partu fuiſſet effuſus, omne caput ejus, ut eſt conſuetudo naſcentium infantium, a capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu vero modicorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab iiſdem coronam clerici fuiſſe ſignatam. „ Defendunt contra Novatores, præcipue Calvinum, & ejus aſſeclas, Sauſay *in panopl. cleric. l.* 2. *per tot.* Hallier. *de ſacris elect. in append. de tonſura*, Carrier. *t.* 2. *ff. fidei, fol.* 215. Mendoza, *q.* 5. exponit fuſe Proſperus Stellatus, *l.* 3. *de coronis, & tonſuris*, Baron. *anno* 50. *n.* 27. & 141. & *anno* 34. *nu.* 293. Creſol. *l.* 4. *myſtag. c.* 12. *ſect.* 3. Sixtus Senenſis, *l.* 5. *Biblioth. annot.* 244. Bellarminus, *l.* 2. *de monachis, c.* 40. Jodocus Coccius, *tom.* 2. *theſauri, l.* 4. *art.* 8. Coriolan. *in breviario, anno* 167. Yepes, *in chron. Divi Benedicti, anno* 523. *c.* 4. Matthias, Bredembachius, *l.* 4. *Antipetraſpiſtis, c.* 23. Turrianus, *l.* 5. *pro epiſt. Pontif. c.* 19. Chriſt. Lupus, *in c.* 14. *Synodi* 7.

6 Afferuntur aliquæ rationes.

Rationes vero, & ſignificationes, tum morales, tum myſticas hujus tonſuræ aſſignarunt Sancti Patres. D. Iſidorus, *l.* 2. *de eccl. offic. c.* 14. a ritu Nazaræorum fluxiſſe credit; erant enim Nazaræi inter Judæos ſanctitate vitæ celebres, & auſterioris inſtituti, ſeu propoſiti viri, ad tempus, vel in perpetuum conſecrati; cujus conſecrationis ritus refertur *c.* 6. *Num.* his verbis, " Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eam ad oſtium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem ejus Domino, &c. tunc radetur Nazaræus ad oſtium tabernaculi fœderis cæſarie conſecrationis ſuæ: tolletque capillos ejus, ponetque ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum, *&c.* „ Quamvis autem toto tempore Nazaræatus, ſeu voti ſui caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scriptura: " Omni tempore ſeparationis ſuæ novacula non tranſibit per caput ejus, uſque ad completum diem, quo Domino conſecratur. Sanctus erit, creſcente cæſarie ejus: „ Attamen die, quo conſecrari, & perfici cenſebatur, caput ſolemniter attondebat, *Jud. c.* 13. refert Joſephus, *l.* 2. *de bello judaico, c.* 15. quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilii Aquiſgr. *can.* 1. Aliam adducunt Germanus Patriarcha Conſtant. *in theoria rerum eccleſ.* Beda, *l.* 5. *hiſt. c.* 22. P. Bleſenſis, *in c.* 1. *Job*, videlicet, in memoriam ſpineæ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonſos geſtare; quam illuſtrant Sauſay, *p.* 1. *Panopl. cler. l.* 3. Bulenger. *l.* 1. *opuſcul. c.* 8. Zerda, *in adverſ. c.* 137. *n.* 5. Alii putant, hoc ritu moneri clericos, ut tamquam ſpirituales Reges coronam geſtare meminerint: ita D. Iſidorus, *d. l.* 2. *c.* 14. Rabanus Maurus, *l.* 2. *de inſtit. cler. c.* 1. Hugo a S. Victore *l.* 2. *de ſacris*, 3. *p. c.* 1. Alii tandem in memoriam tonſuræ S. Petri eundem ritum uſitari credunt. Beda *l.* 5. *hiſt. c.* 22. ibi: " In Eccleſia, vel in univerſo hominum genere reperimus tonſuras; nullam magis ſequendam, amplectendamque jure dixerim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c. „ *Et paulo poſt:* Nec ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam Dom. paſſionis ita attonſus eſt. *Germanus Patriarc.* ubi ſupra, *ibi*: Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione imaginem refert venerandi capitis Apoſt. Petri, qui

qui cum miſſus eſſet ad prædicationem Domini, & Magiſtri, ei tonſa eſt ab iis, qui ejus ſermonem non credebant, ut illuderetur ab ipſis; eique Magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam convertit, & poſuit ſuper caput ejus coronam, non ex lapidibus pretioſis, ſed lapidem ex petra fidei ejus; fulgeſcentem ſuper aurum, topazion, & lapides pretioſos. Nec deſunt myſticæ rationes; duas referunt Sauſay, *d. l.* 3. *prope fin.* Ephtenus *l.* 5. *diſq. monaſt. tr.* 9. *diſq.* 4. & 5. quas late illuſtrat Hurtado, *de vero martyrio*, ubi ſupra, *fol.* 383. quibus non improprie addi poteſt alia ex veteri more adoptandi petita. In priſcos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonſionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus, *l.* 6. *de geſtis Longob. c.* 53. Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum ſuum filium ad Luitprandum direxit, ut ejus juxta morem capillum ſuſciperet: qui ejus cæſariem incidens, ei pater effectus eſt. *Idem refert Aimonius*, de geſt. Francorum l. 4. c. 57. Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps, cum Luitprando Longobardorum Rege, eique filium ſuum Pipinum miſit, ut more Chriſtianorum fidelium ejus capillum primus attonderet. Atque ita Benedictum Secundum Conſtantini IV. filios in ſuos recepiſſe, & veluti adoptaſſe videtur, cum mallones capillorum ab eis ſuſcepit. Refert Anaſtaſius Biblioth. *in Benedictum II.* obſervarunt Merillus, *l.* 3. *obſ. c. fin.* Sahabedra, *in Chron. Goth. c.* 9. Serlogus *t.* 3. *in Cantica, fol.* 286. Unde tonſura clericalis adoptionem in Chriſti familiam ſignificat, ut per tonſuram in familiam Dei tranſeamus, & ad ejus hæreditatem vocemur, tamquam ſpeciales filii, juxta Iſidorum, *in c. Cleros*, 21. *diſt.* relatum.

7 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, Hebræos longam comam aluiſſe, ut late probant Pineda, *l.* 1. *in Job, verſ.* 20. *n.* 11. Serlogus, *d. t.* 3. *fol.* 287. Cochier, *in face hiſt. cent.* 2. *c.* 82. Unde Chriſtus Dominus prolixiori utebatur coma, ut quemadmodum in aliis rebus, in crinis quoque diſpoſitione a communi provinciæ uſu non diſcederet; quia tunc expediebat ab uſu ordinario hominum Redemptorem noſtrum non abhorrere, ut obſervarunt Greſol. *l.* 4. *myſtag. c.* 12. *ſect.* 2. Serlogus *t.* 3. *in Cant. c.* 5. *veſtig.* 32. *fol.* 299. quod & ex eadem ratione diſcipulum ejus B. Jacobum feciſſe, facile credi poteſt. Nec obſtant auctoritates Sacræ paginæ, Non prima deducta *ex c.* 19. *Levitici*, in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu aſpectum capitis veſtri.* Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam veſtram, Ægyptiorum ſacerdotum more.* Vixerant enim Iſraelitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Levitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo voluit Dominus in Judæis talem ritum. Sunt alii, qui reſpondent, hoc præceptum fuiſſe cæremoniale, ut fuit circumciſio, & id genus alia, quæ poſt legem gratiæ mortua ſunt, ut probavi *in cap. tranſlato, de conſtit.* Alii dicunt, Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuiſſe, quam pravam intentionem vetuiſſe; ſiquidem non abſolute, ne hoc facerent, ſed ſolum propter malum finem prohibuit, ſcilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id uſurpabant, ut ſtatim dicemus. Sed his omiſſis, genuinæ interpretationi hujus loci planam, & expeditam viam ſternit Heſychius Epiſcopus Hieroſol. *in comment. ſuper Levit. Tondere*, inquit, *comam in rotundum, non eſt comam abſcindere, ſed ornare.* Unde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis ſiſoen ex coma veſtra*; id eſt ornatum cincinnum. Suidas enim ſiſoen interpretatur, id eſt capillum plicatum; Latini vocant capillitium calamiſtratum, ſive calamiſtris in cincinnos reflexum. Quo in ſenſu ea voce utuntur D. Paulus 1. *ad Timoth.* 2. *verſ.* 9. D. Petrus 1. *epiſt.* 3. *verſ.* 3. Sua igitur verſione Septuaginta innuunt, prædicto c. 19. Levitici a Domino cincinnos tantum prohiberi. Adſtipulatur Codex Hebræus, quem periti hujus linguæ aſſerunt, ad verbum expreſſe ſic habere: *Non circulabitis, non facietis rotundum*; vel, *non cincinnabitis extremitatem capitis veſtri.* Ratio hujus prohibitionis eſt, quia cincinnati, & calamiſtrati capilli ſignum ſunt mollis, & effeminati animi, ut ſupra probavi. Nec obſtat ejuſdem libri c. 21. in illis verbis: *Non radent caput, neque barbam*; nam facile textus ille exponitur, ſi non mutilus, ſed integer textus proferatur; ita enim habetur: " Loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur ſacerdos in mortibus civium ſuorum, niſi tantum in conſanguineis, & propinquis, ideſt ſuper patre, & matre, & filio, & filia; fratre quoque, & ſorore virgine: ſed nec in Principe populi ſui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus ſuis facient inciſuras; „ ut Gentiles videlicet facere ſolebant: ſi enim alioquin per ſe nefas eſſet capillos, vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui ſolemni ritu a ſacerdote radebantur, & capillos ſuos igne ſacrificii cremandos ad oſtium tabernaculi fœderis offerebant; *Numeror. c.* 6. Peccavit etiam & Ezechiel, qui aſſumpto gladio, ductoque per caput, & barbam, pilos ſuos raſit, *Ezechiel. c.* 5. *verſ.* 1. Quin & ipſe peccavit vas electionis Paulus, qui caput ſuum totondit in Cenchris, *Act. Ap.* 18. *verſ.* 18. & *c.* 21. 23. & 24. Non ergo prohibetur in ſacro textu abſolute raſio capillorum, ſed ea quæ fit luctus cauſa. Nec etiam obſtat locus Hieremiæ *d. c.* 9. ubi Dominus comminatur ſe viſitaturum ſuper omnes, qui attonſi ſunt in comam; nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, ſed perſtringit Judæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accommodabant; non enim tonſuram Dominus damnat, quæ non luxus, ſed modeſtiæ cauſa geſtatur. Nec obſtat caput ultimum prophetiæ Baruch, ubi Hieremias increpat Judæos habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam: nam ſanctus Propheta raſuram damnat, non attonſionem; nec abſolute ſacerdotes Babylonicos arguit, ſed eo quod ſuperſtitioſe id faciebant in honorem falſorum numinum, ut conſtat ex textus ſerie; alias enim Paulum inſimularet, qui cum Barnaba tunicam aliquando juſto dolore diſcidit, & barbam raſit myſtico ritu, cum delectis a ſe ſociis, *Act.* 21. Locus ſuperioribus haud abſimilis eſt apud Ezech. *c.* 44. ubi Deus legem præſcribens Sacerdotibus ſuis, diſerte ait: *Caput autem ſuum non radent*; ſed ſi addantur verba, quæ ſequuntur immediate, ex his plana, & pervia reſultabit reſponſio, mox enim ſequitur: " Neque comam nutrient, ſed tondentes attondent capita ſua. *Docuit Div. Hieronym.* in Ezechiel. l. 13. c. 42. *ibi*: Perſpicue demonſtratur, neque raſis capitibus, ſicut ſacerdotes, cultoreſque Iſidis, aut Serapidis, non eſſe eos oportere; nec rurſus comam demittere, quod proprie luxurioſum eſt, ſicut cultores Iſidis. „ Moſes Maimonides, *p.* 3. *c.* 37. ibi: " Propterea quod ita ſe radere, & tondere ſolebant ſacerdotes idololatrici. „ Nec obſtat argumentum deductum ex d. loco D. Ambroſii, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram eſſe; licet enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos eſſe, ad eorumque exteriorem ornatum pertinere, & laicos moderata, non inordinata coma uti poſſe, juxta D. Aug. *ſerm.* 1. *Domin. poſt Pentec.* ibi: " Habitus impudicus corporis ſui in viris ſuperflua, & inordinata capillatura; " & apud varias nationes glorioſum, imo publicum nobilitatis teſtimonium fuerit comam nutrire, ut probant de Romanis Hurtado, *de vero Martyrio ſect.* 36. *digreſſ.* 5. de Gothis Savarus, *ad Sidon. l.* 1. *ep.* 2. de Gallis P. Faber, *l.* 3. *ſemeſtr. c.* 10. de aliis Zerda, *t.* 2. *in Virgil. l.* 1. *Æneid. verſ.* 103. & *l.* 7. *verſ.* 659. Alex. ab Alex. *l.* 5. *genial. c.* 18. Pineda *de rebus Salomonis l.* 6. *c.* 4. §. 3. Mendoza, *q.* 5. *expoſit. n.* 3. Proſperus Stellatus, *l.* 5. *de coron. c.* 4. Tamen clerici, qui vanos laicorum contempſerunt ornatus, ne ſæculi honores affectaſſe videantur, vel in crinibus magnum ducere, quod mundi cultores adorant, coma etiam a natura ſibi data in obſequium privari debent, ac Deo altiſſimo ſacrificare: unde apud omnes fere gentes obſervatum invenio, ut tonſura capillorum ſignum ſit animi ſe Deo ſacrificare volentis: Svetonius, *in Nerone*, ait: " Nero barbam primam poſuit conditam in auream pyxidem, & pretioſiſſimis margaritis adornatam Jovi Capitolino conſecravit. „ Athenienſes Flaminibus capillum dicaſſe refert Plutarchus, *in vita Theſei*; & Romæ fuiſſe Aram Deæ Capillatæ, teſtatur Plinius, *l.* 6. *cap.* 14. eoſque tanquam gratiſſimum munus vanis numinibus crinem amputatum conſecraſſe, probat Pater Serlogus, *d. veſtig.* 32. Solebant itidem pagani ſimili prorſus ritu, in ſacrificiis ſumma pecudum capita abradere, ut Virgil. innuit *l.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateriſque altaria libant.

Et Homerus *iliad.* 3.

Hic Rex Atrides cultrum quem forte ferebat,
Majoris gladii vagina in parte repoſtum
Exemit, & pilos media de fronte revellit.

Plura congerit Lindembrogius, *in notis ad Cenſor. l.* 1. *c.* 7. Nec obſtat quod ultimo loco expendebamus, videlicet comam dimittere proprium eſſe reorum, & mœrentium: nam uſus abſcindendi comam non æque apud omnes nationes invaluit, idemque fuit; imo potius in diverſos penitus fines, & ob diſſimiles omnino ritus glorioſum hoc aliis, aliis indecorum, jucundum iis, ingratum illis viſum fuit: unde comam nutrire, & non deponere, apud aliquas nationes glorioſum fuit; dimittere autem, & deponere triſtiſſimum, contra vero apud alias gentes deponere, & tondere comam, lætitiæ argumentum erat, ut probant Alex ab Alex. *l.* 1. *dier. genial. c.* 16. & *l.* 3. *cap.* 27. Hadrianus Jun. *l.* 2. *de coma*, Lælius Biſciola, *l.* 7. *horar. ſucciſ. c.* 5. Unde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, niſi devictis hoſtibus, refert Paulus Vvamfridus, *de geſtis Longob. l.* 3. ibi: " Millia quoque Saxonum, qui bello ſuperfuerant, devoverant, ſe neque barbam, nec capillos inciſuros. „ Notavit Jornandes, *in notis ad ipſum.*

8 Exponitur c. ſi vero 4. de ſenteng. excomm.

Ex ſupra traditis accipit lucem textus *in c. ſi vero* 4. *ſent. excom.* ubi docetur, manus violentas inferentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in c. ſi quis ſuadente* 17. *q.* 4. quia comam nutrire alienum eſt a clericali ſtatu: quare recte Alex. III. ibi ſtatuit, percutientem hujuſmodi clericum, juſtam ignorantiæ cauſam habuiſſe, ob eamque excuſari a prædicta excommunicatione docuerunt Covar. *in c. alma*, 1. *p.* §. 10. *n.* 15. Azor, *l.* 5. *inſtit. c.* 20. *in fin.* Angujan. *l.* 4. *de legib. controv.* 4. Gibal. *de cenſ. fol.* 285. & 464.

9 Intelligitur can. 21. 6. Synodi.

Deinde ex ſupra traditis exponendus eſt textus *in can.* 21. 6. *Synodi*, in illis verbis: " Qui Canonicorum quidem criminum rei facti, & propterea perfectæ, ac perpetuæ depoſitioni ſubjecti in laicorum locum detruſi ſunt, ſi quidem ad converſionem ſua ſponte reſpicientes peccatum delent, propter quod a gratia exciderunt, & ab eo ſe penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur: ſin autem non ſua ſponte hoc elegerint, comam ſicut laici nutriant, utpote qui mundanam, ſeu ſæcularem converſationem vitæ cœleſti prætulerint. „ In quibus verbis facile exprimitur, quam alienum ſit ab ſtatu clericali comam nutrire; ſiquidem in illis caſibus, in quibus a Patribus Eccleſiæ ob graviora crimina clerici deponuntur, & ad laicalem ſtatum rediguntur, jubetur, ut comam nutriant, quia in illis caſibus potius, ut laici, quam ut miniſtri Eccleſiæ incedunt; cum vero delicta ita graviora non ſunt, nec depoſitionis pœnam meretur: & quia intra gradus Eccleſiaſticos remanent, non debent tonſuram deferre, ut notavit Balſamon *ad* 6. *Synodum in eo canone.*

CA-

C A P U T V.

Ex Concilio a Carthaginenſi.

CLericus nec comam nutriat, nec barbam.

N O T Æ.

1 a CArthaginenſi.) Ita etiam legitur in prima collect. *ſub hoc tit. c. 4.* apud Ivonem *p. 6. Decreti, c. 265.* Burchardum, *l. 3. c. 264.* additur *c. 44.* ſub quo numero reperiuntur verba hujus textus in ipſo Concilio, ſed non eodem modo, in editione enim Surii, *t. 1. Concil. p. 514.* habetur: „ Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat. „ In Regia editione Pariſienſi ita legitur: „ Clericus nec comam nutriat, nec barbam: „ Vaticanus codex, Victorinus ac Gadenſis ita ferunt: „ Clericus nec comam nutriat, neque barbam radat, *ut teſtatur Sauſay*, in Panopl. cler. in append. de barba, *c. 3. Savar.* ad Sidon. *l. 4. ep. 24.* verbo Barba prolixa. *In Conc. Barchin.* can. 1. *ita cavetur*: Ut nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat. „ Quæ tamen lectio conſtantior, congruentiorque ſit provinciæ, ubi & tempori in quo celebratum fuit hoc Concilium, infra dicemus.

COMMENTARIUM.

2 BArbæ promittendæ, aut reſecandæ ratio varia olim fuit, ac nunc eſt, multiplexque & diverſa pro varietate nationum: varios uſus referunt Læl. Biſciola, *l. 7. hor. ſucciſ. c. 5.* Alex. ab Alex. *l. 1. dier. genial. c. 16. & l. 3. c. 27.* Cælius Rhodig. *l. 7. antiq. lect. c. 13.* Pierius Valer. *in tr. pro barbis ſacerd.* Hothom. *eod. tr. & l. 1. obſ. c. 19.* Savar. *ad Sidon. l. 4. ep. 13. & 24.* Boſquet. *in not. ad Innoc. l. 1. ep. 97.* Meſſana, *ad D. Hieronym. verbo Barba*, Zerda, *in adverſ. c. 154.* D. Laurent. Ramirez de Prado, *in Pentecont. c. 25.* Ephren. *t. 1. diſq. monaſt. l. 5. tr. 9. diſq. 3.* Hurtado, *de vero martyr. ſect. 3. digreſ. 5. fol. 370.* Sauſay, *in Panopl. cler. in appen. de barbis ſacerd.* Theoph. Raynaud. *t. 13. in tr. laus brevit. c. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promiſſam aluiſſe, & primo eam tondere ſolitos, mox raſiſſe, teſtis eſt D. Chryſoſt. *in oratione priori Tarſica 33.* ibi: „ Barbarum primum inventa eſt tonſura, & videbatur moderatum eſſe, ne valde promitterentur, nec nimium, ſed leniter corrigeretur natura, videbatur multis ſtrenuum, deinde radebant uſque ad genas. „ Qui tondendi mos tempore Alexand. Magni initium habuit, ut Chryſippus apud Athenæum *l. 3. cap. 6.* refert ibi: „ Alexandri temporibus tondendæ barbæ conſuetudinem inoleviſſe, ævoque priore hoc fuiſſe inuſitatum cum tibicen ille Timotheus prolixa barba tibias inflaret. „ Probat perdoctus Ramirez, *d. c. 25.* Græci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philoſophi præcipue barbati erant: unde Perſius Socratem barbatum Magiſtrum dixit *ſatyr. 4. verſ. 1.*

Barbatum hoc crede magiſtrum dicere.

Prudentius *contra Symmach. l. 2.* barbatos dixit Sophiſtas:

Multiplicis dux dæmon eſt, qui parte ſiniſtra
Centifidum confundit iter, trahit inde Sophiſtas
Barbatos.

Herodes Atticus apud Gellium *l. 9. c. 2.* ait: „ Video barbam & pallium, Philoſophum non video. *Lactantius*, de falſa ſapient. *c. 24.* Maximum itaque argumentum eſt, Philoſophiam neque ſapientiam oſtendere, neque ipſam eſſe ſapientiam, quod myſterium ejus barba tantum celebratur. „ Unde in hos barbatos facete Poeta Græc. luſit.

Si promiſſa facit ſapientem barba, quid obſtat
Barbatus poſſit quin caper eſſe Plato?

Hebreos promiſſa barba inceſſiſſe colligitur ex pſalmo illo 133. ibi: „ Sicut unguentum, quod deſcendit in barbam Aaron: „ & *ex c. 19. verſ. 29. Exod. c. 21. Levit. verſ. 5.* ubi vetantur Levitæ barbam radere, Hinc frequenter minæ Prophetarum de raſura barbæ, ut de pœna omnium longe maxima. Iſaias *c. 15. verſ. 2.* ibi: „ Moab ululavit, in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur. „ Hierem. *c. 48.* ideo in luctu, & mœrore barbam evellebant. Eſdr. *c. 9.* ibi: „ Cum audiſſem ſermonem iſtum, ſcidi pallium meum, & tunicam, & evelli capillos capitis mei, & barbæ, & ſedi mœrens. *Ezechiel. c. 5.* Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam. „ Romanos etiam a principio intonſos fuiſſe conſtat ex Juvenali, *ſatyr. 4.*

—— Facile eſt barbato imponere Regi
Intonſos rigidum in frontem deſcendere canos.

Lucano *lib. 1.*

Paſſus erat mœſtamque genis ſuccreſcere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cœperunt, non conſtat. Livius an. 369. ab Urbe C. ubi de Manilio Capitol. agit, ait: „ Solitum ipſum radere barbam. „ Sed rejicitur ex Varrone *l. 2. de re ruſtica, c. 11.* & Plin. *l. 7. c. 39.* ibi „ In Italiam ex Sicilia venere tonſores poſt Romam conditam anno 454. adducente Publio Licinio Mena; ut auctor eſt Varro: antea intonſi fuerunt. „ Proſequuntur Lipſius, *ad l. 14. annal. Taciti*, Caſaub. *in notis ad Jul. Capitol. fol. 83. & in Othone c. 12.* Dorleans, *ad Tacitum fol. 727.* Camerar. *cent. 1. horar ſucciſ. c. 36. & cent. 2. c. 46.*

3 De Chriſtianorum moribus. Sed ut ad mores Chriſtianorum perveniamus, ſi de primævo eorum more ſermo ſit, non dubium eſt, quin Chriſtus Dominus barbam non raſerit, ut probavi in cap. antecedenti: & ejus Vicarium D. Petrum barbam aluiſſe, refert Nicephor. *l. 1. c. 40.* ibi: „ Petrus quidem haud craſſa corporis ſtatura fuit, ſed que aliquando eſſet erectior; facie ſubpallida, & alba admodum; capilli capitis, & barbæ criſpi & denſi. „ De S. Paulo Apoſtolo idem refert Nicephor. *l. 2. c. 37.* ibi: Barba denſior, & ſatis promiſſa, eaque non minus quam capitis coma, canis etiam reſperſa erat. „ etiam vetuſtæ priorum Pontificum imagines barbatæ, piliſque meato hærentibus inſignes cernuntur, Clementis videlicet, Evariſti, Alexandri, Teleſphori, Dionyſii, Silveſtri, Damaſi, Gelaſii, & aliorum uſque ad Anicetum, *t. 2. Bullarii*, & apud Ciaconium; ab Aniceto tamen, & deinceps cœperunt Pontifices, & Eccleſiæ Latinæ Epiſcopi, ac clerici barbam non ſolum tondere, verum & radere; & ita apud ipſos Cherubinum, & Ciaconium cernuntur icones Pontificum abſque barba: & Greg. VII. *l. 8. ep. 10. ad Oſcorum judicem Caralitanum*, ait quod totius Occidentalis Eccl. clericus barbam radendi jampridem morem tenuit: & in Gallicana Eccleſia morem hunc radendi barbam viguiſſe teſtis eſt Sidonius, *l. 4. ep. 13.* ubi clericos corona decoros, & barba raſos fuiſſe commeminit his verbis: „ Enim vero veſtis aſtricta, tenſus cothurnus, crinis in rotæ ſpecimen acciſus, barba intra rugarum latebras merſa, ad cutem, ſecta forcipibus. „ Unde Concil. Bituric. *in can. 7.* tonſuram eccleſiaſticam vocat, hoc eſt barbam raſam, & coronam in capite. De aliis Eccleſiis idem probat Othom. *de barbis ſacerd.* & *in Pontific. Rom.* ritus proprius præſcribitur de barba tondenda, his verbis: „ Quando primo clericis barbæ tondentur, dicebatur Pontifice ſedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, Pſ. 132. Ecce quam bonum. Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota Antiphona, qua finita Pontifex depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad clericum dicit: Oremus, Deus cujus providentia omnis creatura crementis adulta congaudet, preces noſtras ſuper hunc famulum tuum juvenilis ætatis decore lactantem, & primis auſpiciis attondendum exaudi, ut in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, ævoque largiore provectus, cæleſtem benedictionem accipiat, & præſentis vitæ præſidiis gaudeat. Per D. N. &c. „ Hæc eadem oratio reperitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacram. S. Gregorii, & ex euchologio, ſeu rituali Græco refert Sauſay, *in panopl. cler. in append. de barba, c. 2.* Eundem morem a Latinis receptum adſtruunt Nicolaus Pontif. *ep. 70.* P. Damian. *l. 1. epiſt. 15.* ibi: „ Eccleſiarum plane quoque Rectores, quibus potiſſimum hujus rei cura debuiſſet incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulſu, ut a ſæcularibus barbæ raſuram quidem dividat, ſed actio non diſcernat. „ Et inter leges Nortumbrenſium, 34. eſt: „ Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compenſato. „ Greci vero barbam nutriebant, nec tondebant: quo de more ſibi inviſo Græci calumniam ſtruere ante annos fere 800. adverſus Latinam Eccl. non erubuerunt, ut conſtat ex epiſt. Nicolai I. ad Hincmar. ubi cauſas invidiæ, & odii Græcorum erga Latinos referens, ait: „ Quin & reprehendere ſatagunt, quia penes nos clerici barbas radere ſuas non abnuunt. *Michael Cærularius P. C.* in epiſt. ad P. Antioch. Patriarch. apud Baron. *t. 9. an. 154. n. 33.* ibi: Quapropter illos Romanos omnino averſari neceſſe eſt, & quæ quidem Judæorum more peragunt, talia ſunt, ut error qui illis tribuitur de azimo, & quod ſuffocatum edunt, & barbam radunt. „ Chriſt. Lupus, *ad can. 8. Synod. Conſtant. col. 8.*

4 Rationes hujus diſſidii. Cur autem diverſa in his eſſet agendi ratio, cauſam aſſignat Baron. *an. 58.* quod in Oriente tam Judæi, quam Græci barbati incederent, idemque Chriſtianos inter ipſos degentes factitaſſe: in Occidente vero, & præſertim Romæ, cum ii, qui maturioris erant ætatis, tanquam quoddam nobilitatis inſigne, ut refert Aulus Gel. *l. 3. noct. c. 4.* radere barbam conſueviſſent, Chriſtiani Romæ agentes, ut a ceteris non diſtarent, abraſa incedebant barba. Romanorum autem conſuetudinem imitatos eſſe ceteros orbis Occidentalis fideles, jam ſupra probavi. Accedit, nam cum barbæ abraſio, aut nutritio, non ſit a natura inſtituta, ſed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quam Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio juxta D. Auguſt. *l. 22. de civit. Dei, c. 24.* ibi: „ Sunt vero quædam ita poſita in corpore, ut tantummodo decorem habeant, non etiam uſum; ſicut habet pectus virile mamillas, ſicut facies barbam, quam non eſſe munimento, ſed virili ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas utique infirmiores viris, muniri tutius conveniret. „ Ovidius, *l. 13. metamorph.*

Pluma tegit volucres, ovibus ſuo lana decori eſt.
Barba viros, hirtæque decent in corpora ſetæ.

Conſentit Athenæus, *l. 13. dipnoſoph.* ubi refert Diogenem dixiſſe cuidam habenti mentum raſum: Numquid naturam accuſas, quod te virum, non autem mulierem fecerit? Hinc etiam D. Hieron. *in c. 5. Ezech.* ait: *Barba virilitatis indicium eſt.* Hac quoque de cauſa putat Pater Roa, *lib. 4. ſingul. c. 3.* hac voce, *barbam*, cum duplicatione uſum fuiſſe Pſalmiſtam *Pſal. 132.* ibi: *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.* Et Artemidorus ait, filios tantum ornamenti patribus afferre, quantum ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non deſtituuntur. Primo quia pilorum, & capillorum tonſio deſignat nos ad perfectionis ſummum pertingere. D. Gregor. *l. 2. moral. c. 3.* Secundo facit antiqua Eccleſiæ conſuetudo; unde Greg. VII. *in epiſt. ad Jacobum Caralit.* jubet, ut clericos ſuos omnes barbam

bam radere cogeret, idque ex majorum conſuetudine. Itaque non eſt ratio, quare uſum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus; multa enim pro locorum, vel hominum diverſitate variantur; nec tamen propter hoc ab Eccleſiæ Cathol. pace, atque unitate aliquando diſceſſum eſt, ut ait Firmilianus, *in epiſt. ad Ciprianum*; & in propoſito Ceolfridus, *in epiſt. ad Naitanum R. pictorum*, ibi: „ Verum ſi profiteri nobis liberum eſt, quia tonſuræ diſcrimen non nocet, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum ſincera eſt, maxime cum nunquam Patribus catholicis, ſicut de Paſchæ, vel fidei diverſitate conflictus; ita etiam de tonſuræ differentia legatur aliqua eſſe controverſia. „ In Hiſpaniæ vero noſtræ Barchinonenſi provincia raſionem barbæ aliquando prohibitam fuiſſe conſtat ex Con. Barchin. *can. 3.* ibi: *Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Eumdem barbæ uſum pro diverſitate regionum agnoſcit Petrus Aurelian. *contra Sirmundum tom. 3. pagin. 609.*

5 Exponitur præſens textus. Quibus ita animadverſis, ſi præſens canon Conc. Carthaginenſis legatur prout habetur in codicibus Vaticano, S. Victoris, & Gadenſi: *Neque barbam radat*; referri debet ad uſum Orientalis Eccl. in qua mos inoleverat non radendi barbam; & ſi adhuc retineatur lectio Surii: *Nec comam nutriat, nec barbam radat, vel tondeat*; aliter exponendus eſt, ſi prius obſervemus canonem iſtum editum fuiſſe propter Eutychitarum, & Maſſilianorum hæreticorum ſectas; hi enim negantes operandum eſſe manibus propriis, intonſi prolixam comam, ac barbam alebant, ut teſtatur Epiph. *hæreſi 80.* & S. Aug. *de opere monach. c. 31.* eos facete deſcribens inter alia ait: „ Et in hoc, quo quæſo tam aperte contra præcepta Apoſtoli conari? an ita vacandum eſt, ut nec tonſores operentur? an quia Evangelicas volucres imitari ſe dicunt, quaſi depilari timeant, ne volare non poſſint. „ Unde Patres Conc. Carthag. ſtatuerunt, barbam eſſe tondendam, etiam retenta valgari lectione, *nec barbam radant.* Dici poteſt Eccleſiam nunquam prohibuiſſe tonſionem barbæ, ſed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutem uſque radere. Unde *in c. clerici 6. hoc tit.* tantum jubetur tonſio comæ, & barbæ, ſed mediocrem barbam eſſe alendam dicitur, quod ad imitationem Chriſti Dom. & ejus Vicarii B. Petri plures R. E. Præſules feciſſe refert Sauſay, *in panopl. ſacerd. c. 3.* De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ eſſe obſervandam, ſtatutum legimus in Conc. Mediol. ſub S. Carolo, an. 1563. ſub tit. *de clericorum veſtitu*, ibi: „ Presbyteri, Diaconi, Subdiac. ceterique clerici, clericali tonſura ſint inſigniti ad formam, quam ratio uniuſcujuſque ordinis Epiſcopi arbitrio poſtulabit; ita ſint abraſi capilli, ut tonſura conſpicua ſit omnibus: comam vero & barbam ne ſtudioſe nutriant; capillis ſimplicem cultum adhibeant; barba ita a ſuperiori labro recidatur, ut pili in ſacrif. Miſſæ Chriſti Dom. corpus, & ſanguinem ſumentem non impediant. „ Rhotomag. ann. 1581. a Card. de Borbonio celebrato, ibi: „ Omnes ut revocemus ad modeſtiam, hortamur, & præcipimus, ut tonſuram in capite, & coronam habeant ſuis ordinibus congruentem, & honeſte raſam; nec barbam alant miniſterio altaris indecoram. „ Rhemenſi habito a Ludovico Cardinali a Guiſia an. 1583. *tit. de Cler.* ibi: „ Ut ſuperiore labro ob ſacræ communionis reverentiam barbam tondeant, vel radant: infra vero gerant clericali modeſtiæ congruentem. „ Synodo Aquenſi ſub Alexand. Archipræſule, *tit. de vita, & honeſt. cler.* „ Comam & barbam ne ſtudioſe nutriant, capillis ſimplicem cultum adhibeant. Presbyteri barbam habeant ad ſuperius labrum ita inciſam, ut ſumentibus Chriſti ſanguinem nullum afferat impedimentum, atque tam ipſi, quam reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum inciſos productoſve, more nutriant militari. „ Sic & Synodus Burdigalen. an. 1624. convocata a Franciſco Card. de Sourdis, illius Sedis Archiep. eod. tit. *de vita, & honeſt. cler. n. 4. c. 13.* cavet: „ Omnibus Eccleſiaſticis noſtræ provinciæ, cujuſcumque dignitatis, ſtatus, & conditionis exiſtant, injungimus, ut iis veſtimentis, quæ ab ultimo provinciali ſibi præſcribuntur, incedant induti, coronam clericalem geſtantes, ne ſit præterea illis capillatura impariter attonſa, non ſuperioris labii barba arte elaborata aſſurgat. „ Referunt Sauſay, *in d. append. c. final.* Coriolanus, *in addit. ad Summam.* Quam barbæ mediocritatem obſervant Hiſpaniæ noſtræ tam Epiſcopi, quam clerici, juxta prædictas canonicas ſanctiones: in aliis vero provinciis aliter obſervari reperio a ſacerdotibus, quorum ut jura non excutimus, ita varios uſus, quos ſectantur, non improbamus; imo illæſos cuique manere peroptamus, cum Prætore ultro profitentes, *Uti poſſidetis, ita poſſideatis.*

C A P U T VI.

Ex Concilio a Triburien.

CLericus ſi tonſura dimiſſa uxorem acceperit, qui quidem ſit ſine *b* gradu, nec *c* monaſterio a parentibus traditus, uxorem permittatur habere, & iterum *d* tondeatur, nec in vita ſua uxorem dimittere audeat.

N O T Æ.

1 a TRiburien.) Ex eod. Conc. citantur hæc verba in 1. collect. *ſub hoc tit. c. 6. & ſub tit. de apoſtat. c. 1.* & a Burchardo, *l. 8. Decreti c. 97.* Carnot. *p. 7. c. 115.* & ita apud eos habetur. „ Clericus, ſi tonſura dimiſſa uxorem acceperit, qui quidem ſit ſine gradu, nec ad monaſterium aliquod a parentibus traditus, ſi uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita ſua tonſuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monaſterium tradiderunt, & in Eccleſia cœperit cantare, & legere, nec monaſterium deſerere poterit; ſed ſi diſceſſerit, reducatur; ſi tonſuram dimiſerit, rurſum tondeatur; uxorem ſi uſurpaverit, dimittere compellatur. „ Quæ ultima verba, quæ hic omittuntur, ex eodem Conc. a Gratiano citantur *in c. quicumque 6. q. 1.* ſed non reperiri in Conc. Tribur. jam notarunt Ant. Aug. & Boetius Epon. *in præſenti.* Credo tamen Decretiſtas ſententiam hujus textus, licet non per eadem verba, deprompſiſſe ex can. 27. ipſius Conc. Tribur. ubi ita Patres ſanxerunt: „ In Syn. Chalced. c. 7. ſtatutum eſt, ut clerici, qui ſemel in clero deputati ſunt neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam. Et hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem eandem ſequentes canonicam auctoritatem ſtatuimus, ut clericus eccleſiaſtice nutritus in Eccleſia coram populo, vel cantans, ſi poſtmodum relicto clericatus habitu a caſtris Dominicis, quibus adſcriptus eſt, profugus, & apoſtata elabitur, & ad ſæculum regreditur, ab Epiſcopo canonice coerceatur, ut ad ſinum matris Eccleſiæ revertatur. Quod ſi in hac indiſciplinatione perdurat, ut comam nutriat, conſtringatur, ut iterum detondeatur, & poſtea nec uxorem accipiat, nec ſacrum ordinem attingat. Si vero huic hujus S. Concilii reluctaverit definitioni, ſecundum præſtitutam Chalced. Concilii conſtitutionem anathematizetur. S. Iſidorus tales hippocentauris dicit eſſe ſimiles, qui nec equi, nec homines, atque quaſi bruta animalia, libertate, ac deſiderio ſuo feruntur. „ Unde hujus textus magna eſt difficultas, tum ob ejus litteræ corruptionem, tum ob ſententiam, quæ congruum ſenſum recipere non valet.

2 b *Sine gradu.*) Sacro interpretantur Gloſſa, & communiter Doctores hic, quos ſequuntur Covar. *in c. 9. de teſt. n. 4.* Boetius Epon. *in præſenti*, ita ut minoribus ordinibus initiati, qui ſine gradu ſacro ſunt, poſſint tonſuram dimittere, & uxorem ducere, juxta ea, quæ dabimus *in c. 1. de cleric. conjug.* conſtituti vero in gradu ſacro nequeant ad nuptias tranſire, quia in gradu ſacro ſunt. Sed licet vera ſit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen, ne aliena ſit a diſciplina eccleſiaſtica ſæculi Conc. Tribur. & a ſupra relato in illis verbis, *Legens, vel cantans*; ubi clericis in minoribus gradibus conſtitutis jus connubii denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis ſententia, quod olim clerici tantum lectores in gradu dicebantur eſſe, ut in legibus Aleman. *tit. 16.* ibi: „ Si autem clericus, qui in gradu Eccleſiæ publice lectionem recitat, vel graduale, vel alleluja coram Epiſcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam paſſus fuerit, ſicut ſuperius diximus, componatur. „ *Et l. 7. c. 309.* ibi: „ Clerici cujuslibet gradus, in quibuſcumque locis ordinati fuerint miniſtri, ad eadem loca pertineant. „ Unde exiſtimo Patres in præſenti tantum agere de clerico primæ tonſuræ, licet ſine gradu, ut probavi *in c. cum contingat, de ætate, & qualit.* & illi tantum permittunt Patres uxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; ſi autem in gradu eſſet a parentibus Eccleſiæ, vel monaſterio oblatus, & in eo gradu cœpiſſet legere, aut cantare, tunc illi non licebat uxorem retinere, *d. can. 27. Conc. Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium a clericis in minoribus gradibus conſtitutis contractum, ſed propter oblationem factam a parentibus Eccleſiæ, aut monaſterio; talis enim oblatio illis prioribus Eccleſiæ ſæculis filios vere conſtituebat clericos, aut efficiebat monachos, ut latius dicemus *in c. cum ſimus, de reg.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus conſtitutis, ſed de clericis in eis gradibus inſervientibus virtute oblationis paternæ, qui uxorem ducere non poterant, *ex d. canon. 27.*

c *Monaſterio.*) Juxta adducenda *in d. c. cum ſimus*, ex cujus commentario, & commentario text. *in c. 1. de cler. conjug.* præſens petendum eſt.

d *Iterum tondeatur.*) Mirantur non immerito multi, cur clericus conjugatus hic jubeatur iterum tonderi, cum *in c. Joannes, de cleric. conjug. c. unic. eod. tit. in 6.* conjugatis potius tonſura prohiberi videatur. Boet. Epon. in præſenti textum hunc accipit eo caſu, quo clericus conjugatus beneficium retinet, & ſtipendiis Eccleſiæ ſuſtentatur, ut *in c. unic. de cleric. conjug. in 6. c. unic. de bigamis, eodem libro.* Sed temporum ſeries interpretationem hanc non admittit; quare facilius textus hic accipitur, ſi de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cum virtute oblationis veri clerici conſtituerentur, ideo ſi de facto contraxerint matrimonium, debent ſeparari, & iterum tonderi, ut ſic reſtituantur priſtino gradui. 3

C A-

C A P U T VII.

a Alexander III. *Cantuarienſi Archiep.*

Clericus *b Et infra*: Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inviti a ſuis *c* Archidiaconis tondeantur.

N O T Æ.

1 a Alexand. III.) Ita legitur *in* 1. *collect. ſub tit. ne clerici vel monach. c.* 6. & *in cleric. eod. tit. in hac collect.* & poſt Conc. Later. *p.* 27. *c.*4. Sed conſtat textum hunc prout jacet in his locis, eſſe compoſitum ex diverſis Conciliorum canonibus; verba autem, quæ hic referuntur, extant in Conc. Agathenſi celebrato anno 430. *can.* 20. & referuntur a Gratiano *in c. clerici, qui comam*, 23. *diſt.* & *in c. Caroli*, *l.*7. *c.* 165. ibi: " Simili modo decretum eſt, ut clerici, qui comam „ nutriunt, ab Archidiacono, etiamſi noluerint, inviti ton„ deantur. „ In præſenti tamen Raymundus adjecit verba: *Et barbam*; ut cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipſo Concilio Agathenſi.

b *Et infra.*) Integra clauſula reperitur *in c. clerici* 6. infra, *ne clerici, vel monachi*, in prima collectione.

c *Archidiaconi.*) Qui juxta conſuetudines Galliæ, & aliarum provinciarum juriſdictionem exercent, ut probavi *in c.*5. *de offic. Archid.* non tamen hæc verba abſolute, & indiſtincte accipit Hallierius *de Hierarch. eccl. l.*4. *art.*2. *fol.* 864. ita ut presbyteri etiam comprehendantur, ſed tantum clerici Diaconis inferiores: cui perdocto viro, ut non conſentiam, movet quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat. Conc. Altiſſiod. *can.* 20. ibi: " Quod ſi Presbyter „ (quod nefas eſt dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus „ poſt acceptam benedictionem infantes procreaverit, aut a„ dulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo, aut „ Archidiacono non intimaverit, integro anno non communi„ cet. „ Probavi *in c.* 1. & 5. *de offic. Archidiaconi*. Unde præſenti conſtitutione, tam clerici in minoribus, quam in majoribus gradibus conſtituti comprehenduntur.

C A P U T VIII.

Idem *in Concilio* a *Later.*

Monaſteria Sanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & rationabili cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur, & ſi non deſtiterit, ab officio Eccleſiaſtico reddatur immunis: ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni.

N O T Æ.

1 a Lateran.) Cap. 11. ubi habentur verba in præſenti compilata; ſed integrum canonem referam, ut agnoſcamus, quæ immutata, vel addita ſint a Raymundo, qui textum hunc tranſcripſit ex 1. collectione, ubi *ſub hoc tit. cap.* 8. reperitur: in dicto autem canone Concilii ita legitur: „ Clerici in ſacris Ordinibus conſtituti, qui mulierculas ſuas in domibus ſuis incontinentiæ nota tenuerint, ut abjiciant eas; & continenter vivant, aut ab officio, & beneficio Eccleſiaſtico fiant alieni. Quicumque in incontinentia illa, quæ contra naturam eſt propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque civitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare, ſi clerici fuerint, ejiciantur a Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monaſteriis detrudantur; ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & a cœtu fidelium fiant prorſus alieni. Monaſteria præterea ſanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & neceſſaria cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur; & ſi non deſtiterit, a beneficio Eccleſiaſtico reddatur immunis. " Unde apparet in ipſo Concilio actum non fuiſſe de laicis monaſteria ſanctimonialium ingredientibus: compilatores autem primæ, & hujus ſextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum maſculis Patres ſtatuerant, & reperiuntur *in c. cler. de exceſſ. Prælat.* ad ingredientes monaſteria porrexerunt, & tranſmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi ſubdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cum in Concilio tantum pœna privationis beneficii ſtatuta eſſet adverſus clericos monaſteria frequenter ingredientes, compilatores pro illa pœna depoſitionem ab officio repoſuere: tandem pro illis verbis, *Manifeſta cauſa*; tranſcripſerunt, *Rationabili cauſa*. De hoc Conc. Later. & ejus hiſtoria aliqua retuli *in c.* 7. *de elect.*

COMMENTARIUM.

2 Concluſio probatur. Ex hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: „ Clerici frequenter adeuntes monaſteria Sanctimonialium, ſi moniti non deſiſtant, deponuntur " Probant eam textus *in c. ad reatum* 33. *diſt. c. cleri* 32. *ead. diſt. cap. deffinivimus* 18. *quæſt.* 2. *Conc. Hiſpan.* 2. *can.* 2. *cap. periculoſo de ſtatu regul. lib.* 6. *Concil. Tolet.* 4. can. 6. *Tarracon.* can. 1. *Epaunenſ.* can. 38. *Arelat. ſub Carolo* can. 7. *Matiſcon.* c. 2. " Nullus Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicumque Sacellarius in monaſteriis puellarum, niſi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, propter utilitatem, aut pro quacumque reparatione monaſterii, in quacumque earum neceſſitate habitare, aut ſecretas collocutiones habere præſumat. „ *Cabilonenſe ſub Carolo* can. 55. *ibi*: " Abbatiſſa cum viris clericis, ſive laicis, horis incompetentibus non loquatur; ſed quidquid cum maſculis clericis, ſive laicis de rebus neceſſariis peragere debet, a prima hora uſque ad veſperam peragat. „ *Et* can. 56. & 60. *ibi*: Non debere preſbyteros amplius in monaſterio puellarum immorari, niſi donec Miſſarum ſolemnia, aut aliquid ibi de Dei ſervitio, & ſuo monaſterio expleant. „ *Et* can. 63. " Nullus vaſſus Abbatiſſæ, nec miniſter aliquis, nec clericus, nec laicus clauſtra ancillarum Dei ingrediatur. „ *Turon. ſub Carolo* can. 29. " Ne Presbyteri, Diaconi, ceterique clerici intrent puellarum monaſteria, niſi tempore quo Miſſarum ſolemnia celebranda ſunt, vel alia quælibet eccleſiaſtica officia peragenda; quibus peractis, ſtatim egrediantur, neque ibi poſtea aliquam moram faciant. *Mogunt.* „ *can.* 26. " Presbyteris per monaſteria puellarum opportuno tempore liceat Miſſarum ſolemnia celebrare, & iterum ad proprias Eccleſias redire. „ *Conc. Herbipolenſe tempore Honorii IV. Forojulienſe ſub Hadriano can.* 13. " Ut monaſteria puellarum, quæ ſub diſciplinæ regula degunt, obſtrictius munitis clauſtris nulli pateant aditui virorum: ſed neque preſbyteri, neque Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quaſi viſitationis, vel prædicationis cauſa, ſine permiſſu Epiſcopi civitatis ſibi licentiam tribuat ineundi. „ Trid. *ſeſſ.* 25 *de Regul. c.*5. Pius V. in conſtitutione quæ incipit, *Circa paſtoralis*. Greg. XIII. & Paulus V. in conſtitutione, quæ incipit, *Monialium ſtatui*. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti Barb. *de jure Eccl. l.*1. *c.* 44. Sanch. *l.*6. *ſumma*, *diſp.* 16. Ant. Aug. *in epit. jur. l.*9. *tit.*19. & 22. Petrus Gregorius *de republica l.*23. *c.*29. *n.*1. Scortia *in ſelect. ep.*92. *theorem.*227. Tamb. *de jur. Abbat. t.* 2. *diſp.* 14. *q.* 10. & *de jure Abbatiſſ. diſp.*25. *q.*1. Suar. *de cenſur. diſp.*22. *ſect.*1. Bruno Chaſſaing. *de privil. Regul. tr.*4. *c.*16. *propoſ.* 11. Gibal. *in ſynop. cenſur. verbo Clauſura*, & *de clauſura reg. c.*1. §. 3. Acunna *in c. referendum* 81. *diſt.* Fileſacus *in c.*17. *de off. ord.* Boetius Epon. & Cujacius in præſenti, Diana *p.*11. *tr.*8. *reſ.*25. Hieronymus Garzia *t.*2. *polit. regul. tr.*13. *diffic.*1. *dub.*3. *punct.*2. Aravio *tr.* 3. *q.* 27. *mor.* D. Joannes Colmenero Complut. Profeſſor *in repet. ad hunc textum*, Theophilus *t.* 12. *de frequent. mulier. fol.* 288. Franc. Florens in præſenti.

3 Impugnatur prædicta aſſertio. Sed adverſus hanc aſſertionem ſic argumentor: Non ſolum licet clericis, & monachis ſanctimonialium monaſteria frequenter adire, verum & cum eis ſimul cohabitare: unde monaſteria duplicia primis Eccleſiæ ſæculis erant, in quibus ſimul monachi; & ſanctimoniales habitabant, & ad pſallendum in eodem choro conveniebant. Synodus Rom. ſub Innoc. II. *can.*27. refert Amb. Morales *l.*14. *hiſt. Hiſp. c.*7. & nullibi reperiri virorum monaſteria, quin ſimul eſſent puellarum, Yepes *in Chron. D. Benedicti*, *cent.*5. *an. Chriſti* 943. in quibus monaſteriis duplicibus duplex regiminis forma erat; aliquando enim feminæ viris, aliquando contra viri feminis erant ſubjecti; ſancta enim Hildegardis cum aliis ſociis in Monte S. Diſibodi, ubi erat monachorum cœnobium, Abbati ſubfuerunt; econtra vero in Ordine Fontis Ebraldi, viri religioſi æque, ac moniales Abbatiſſæ ſuberant, ut ex Baronio, & Mireo refert Eſtenus *l.*1. *diſquiſ. monaſt. tr.* 1. *diſquiſ.* 5. & in noſtra Hiſpania Monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatiſſæ ſubjectos fuiſſe, refert Yepes ubi ſupra, *an.*537. & in antiqua charta monaſterii S. Juliani de Pedernales, quod erat ſanctimonialium, hæc habentur verba: „ *Hoſtia Abbatiſſa regente ibidem monachorum catervam*, &c. " Et Heraclides *in Paradiſo*, *c.*29. ſcribit ſe Romę noviſſe *Aſellam Chriſti virginem, multorum curam illic gerentem, ubi viros licet cum conjugibus ſuis vidi, monachorum eo tempore vitas, & inſtituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monaſteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo: nam ingreſſus in monaſteria puellarum non eſt prohibitus illis, qui caſtitatis propoſitum ſervant, & religioſæ converſationis ſunt. Conc. Epaun. *can.*38. ibi: " Monaſteria puellarum nonniſi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, ad quaſcumque earum neceſſitates, vel miniſtrationes, laici permittantur intrare. " Conc. Arelat. ſub Carolo *can.*7. & ex eis Martinus Bracharenſis in ſua collectione, *can.* 32. ita ait: " Religioſis feminis laicorum alienorum familia„ ritatem, & conſortium prohibemus, eorum videlicet, qui „ nec Dei timorem ſubjecti, nec continentiæ retinent diſci„ plinam. „ Sed clerici, & rectæ converſationis ſunt, & caſtitatis propoſitum ſervare promiſerunt. Igitur illis non debet ſub depoſitionis pœna prohiberi aditus ad monaſteria ſanctimonialium.

4 De clauſura monialium. Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licet clauſura monialium, tam quoad egreſſum ipſarum, quam quoad ingreſſum aliorum intra monaſteria, non ſit a jure divino ſtatuta, ut probant Gibalinus *de clauſur. c.* 1. §. 1. Hieronymus Garcia ubi proxime; fuit tamen indicta ab Eccleſia jam illis primis temporibus, Cæſarius in ſua regula, *n.*36. quam a Baronio deſideratam ex Bollando refert Gibalinus in hæc verba: „ Ante omnia, ac propter cuſtodiendam famam veſtram, in ſecreta parte monaſterii, & in oratoriis, exceptis Epiſcopis, Proviſore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & uno, vel duobus Lectoribus, quos & ætas, & vita commendat, qui aliquotiens Miſſas facere debeant, nullus introeat. Cum vero, aut tecta retractanda ſunt, aut oſtia, vel feneſtræ ſunt componendæ, aut aliquid hujuſmodi reparandum, artifices tantum, & ſervi ad operandum, ſi neceſſitas exegerit, cum Proviſore introeant; ſed nec ipſi ſine ſcientia, aut permiſſione Matris: ipſe vero Proviſor in interiorem partem, niſi pro utilitatibus, quas ſupra comprehendimus, numquam introeat, & numquam, aut difficile ſine Abbatiſſa, aut alia honeſtiſſima teſte, ut ſanctæ ſorores ſecretum uſum, ſicut decet, & expedit, habeant. „ Eadem paucioribus verbis ſua deffinitione comprehendit Concil. Epaun. *c.*38. Monaſteria puellarum „ nonniſi probatæ vitæ, & provectæ ætatis, ad quaſcumque „ earum neceſſitates, & miniſtrationes laicis permittatur in„ trare. Ad faciendas vero Miſſas, qui ingreſſi fuerint, ſta„ tim exacto miniſterio regredi feſtinabunt. Alias autem, nec „ clericus, nec monachus juvenis ullum ad puellarum congre„ gationem habebit acceſſum, niſi aut paterna, aut germana „ conſuetudo probetur admittere. „ Quam eamdem ſanctionem iiſdem plane verbis annotavit Conc. Arel. 4. *c.*7. ſub Leone III. & Magno Carolo coactum: ipſeque Leo in Capitularibus a ſe editis, & relatis *t.*1. *Conc. Gallican.* anno Chriſti 804. idem ſancivit, nempe. " Ut nullus in monaſteria puel„ larum, aut ancillarum Dei intrare præſumat, nec Preſ„ byter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, niſi tantum „ presbyter ad Miſſam celebrandam tempore opportuno in„ grediatur, ſalva neceſſitate monaſterii ſecundum canonicam „ inſtitutionem, & juxta quod Epiſcopus ipſius parochiæ ibi„ dem ordinaverit: Presbyter autem Miſſa celebrata, ſtatim „ exeat. „ Similia habent Conc. Turon. 3. eodem imperante, uti ſuperius monuimus, Carolo, *c.*29. & Concilium Cabilon. *ſuperius cit. c.* 61. illius enim temporibus in monaſteriis Eccleſiæ erant intra clauſtra, nec fores patebant, dicebanturque oratoria, D. Greg. *l.* 1. *ep.* 54. ibi: " Feſtivitatibus ſanctorum de„ ſiderabiliter inſiſtentes, præſentis præceptionis noſtræ pagi„ nam ad experientiam tuam neceſſe duximus dirigendam, in„ dicantes ei oratorium B. M. quod nuper in cella fratrum „ ædificatum eſt, ubi Marianus Abbas præeſſe cognoſcetur. „ Inde oratorium pro monaſterio uſurpatur *in c. monaſterium*, 16. *q.* 7. ubi Gloſſa monaſterium interpretatur Eccleſiam. Hujus acceptionis ratio ea videtur, quod ſacella monaſteriorum, orationi dumtaxat, & ſacrificiis deſtinarentur. Unde ajunt D. Auguſtinus *ep.*121. in oratorio præter orandi, & pſallendi cultum penitus nihil agatur: & D. Benedictus *ſua regula c.* 52. *Oratorium id ſit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium*, *de conſecr. diſt.*2. Unde ſupra relatis canonibus presbyteris, & clericis ad Miſſarum ſolemnia, & divina officia celebranda monaſteria puellarum ingredi permittitur; & finitis divinis officiis, exire jubentur; ut quid enim iſta facultas ingrediendi monaſteria ad Miſſas celebrandas, ſi oratorium, vel eccleſia extra monaſterium erat? Hodie tamen, & jam pluribus ab hinc ſæculis ſanctimoniales habent Eccleſiam exteriorem patentem omnibus: illæ vero interiorem chorum, in quo ipſæ canunt, & Miſſarum ſolemnia, quæ in exteriori Eccleſiæ fiunt, audiunt, ut neceſſe non ſit presbyterum ea de cauſa monaſterium ingredi.

5 Ex cauſa neceſſitatis licet ingredi. Urgente tamen neceſſitate reparationis ipſius monaſterii, vel ſimilis operationis, permittebatur ingreſſus, tam clericis, quam laicis; Conc. Cabil. *can.*63. ibi: " Nullus vaſſus Abbatiſ„ ſæ, nec miniſter aliquis, nec clericus, vel laicus clauſtra „ ancillarum Dei ingrediatur, niſi forte quando neceſſitas o„ perandi. „ ubi vaſſus accipitur pro fidelis, qui ſervitium exhibet beneficiario, ſed certa fide obſtrictus, ut in legibus Alem. *tit.*6. *c.*4. ibi: *Qualiſcumque perſona ſit, aut vaſſus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.*79. *c.*3. *Et Dominus ejus duodecim vaſſos intra domum habet.* Legibus Bajoar. *tit.* 15. *c.* 2. ibi: *Sive Regis vaſſus, ſive Ducis*, *l.*2. *c. Caroli*, *c.*14. ibi: *Vaſſi, & vaſſali nobis famulantes.* In veteribus formulis editis a Bignonio *l.*2. *ad Marculphum*, *c.*17. Voſſius *de vitiis ſerm. l.* 3. *c.* 55. In Concilio etiam Matiſcon. 1. *can.*2. cautum fuit, ut nulli Epiſcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut ſæculari in monaſterio puellarum habitare liceat, niſi ſit probatæ vitæ, & ætatis provectæ, & utilitas, aut reparatio monaſterii poſtularet; præcipueque illis prohibetur ingredi intra ſalutatorium: ubi per ſalutatorium accipitur, quod in aliis canonibus dicitur ſecretarium, id eſt locus, ex quo quis celebrat, progreditur. D. Gregorius *l.*4. *ep.*54. ubi agens de pallio, ait: " Quo non „ aliter te uti memineris, niſi in propriæ tuæ civitatis, di„ miſſis jam filiis, Eccleſia, procedens a ſalutatorio ad ſacra „ Miſſarum ſolemnia celebranda; peractis vero Miſſis idem „ in ſalutatorio rurſum curabis deponere. „ *Greg. Turon. l.* 2. *hiſt. c.*21. ibi: „ Cum in eo, quod modo ſalutatorium dici„ tur, manſio erat, atque ad gratias Deo agendas, & tempore nocturno reddendas conſurgebat. „ *Cæſarius in cap. Regula*, ibi: „ Quæcumque ad converſionem venerit, ei in ſa„ lutatorio regula frequentius relegatur. „ Salutatorium ergo erat locus intra cellam monaſterii, ſed immediatum oratorio, ut late probat Gibalinus *de clauſura*, *diſquiſit.* 1. *c.* 1. §. 3. & *c.*

2. §. 1. & §. 15. *per totum*; cauſas tamen ob quas hodie ingredi liceat ſanctimonialium monaſteria, & quis licentiam ingrediendi hujuſmodi in caſibus dare poſſit, latius proſequuntur Gibalinus *dict. diſquiſit.* 1. *fere per totam*, Tamburinus, & Garcia ubi proxime, Novarinus *l.* 2.

6 Etiam prohibetur acceſſus. Non ſolum ingreſſus intra monaſteria Sanctimonialium Preſbyteris, Clericis, & laicis prohibitus eſt, tam jure veteri Pontificio, quam novo; verum & frequens acceſſus ad monaſteria ſine juſta, & rationabili cauſa, tantum gratia videndi, aut colloquendi cum ipſis Sanctimonialibus. Concilii Matiſcon. 1. *can.*2. ſecreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis, licet in ſalutatorio, aut oratorio haberentur, prohibuerunt Patres, & in Concil. Turon. 3. *can.* 29. ibi: *Importune frequentare cupientibus omnis aditus precludatur.* Et maxime clericis, ac monachis talis acceſſus prohibetur in Concil. Pariſ. 6. *c.*29. an. 829. celebrato, ubi addunt Patres, eos obtendere ſolere, ſe non ob aliud illuc accedere, niſi aut propinquitatis, aut familiaritatis cauſa; quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilii Nicæni 2. *can.*20. & in Concil. Tarracon. 1. ſupra relato, jubetur monachum, qui familiariter cum propinquas ſuæ curæ commiſſa converſaretur, includi in cella monaſterii pœnitentiæ lamentis impune, & a qua vitam ex Abbatis imperio ſuſtentare. Et quia familiaris, ac frequens acceſſus plerumque obtendebatur prætextu ſepulturæ, nimirum ſepulchri alicujus cognati intra monaſterium videndi, prætextum illum rejecit Imperator Juſtinianus in novella 133. quæ extat *l.* 4. *Baſilic. tit.* 1. *c.* 15. & illuſtrat Balſamon *in can.* 48. *Synodi* 6. *Trull.* Statuit ergo Juſtinianus, ne virorum cadavera inferantur intra monaſteria mulierum, nec feminarum cadavera intra virorum monaſteria ſepulturæ mandentur, ne pietatis, & ſanctitatis prætextu fiant inhoneſtæ, & indecoræ congreſſiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas ejuſdem chori, quæ alicubi erat in uſu quare Innoc. II. in Synodo Romana ita ſtatuit: „ Prohibemus, ne Sanctimoniales ſimul cum Canonicis, ſive Monachis in Eccleſia in uno choro conveniant ad pſallendum. „ Et quia prætextu alendi ipſas Sanctimoniales frequens acceſſus ad eas dabatur, ideo in Concil. Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit: „ Ad reatum Epiſcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præeſt, ſi ſuſtentandæ vitæ præſentis cauſa, adoleſcentiores viduæ, vel ſanctimoniales clericorum familiaritatibus ſubjiciantur. „ Tandem obtendebatur frequens hic acceſſus ob gubernationem monaſteriorum, ſive quoad rerum temporalium adminiſtrationem, ſive quoad vitæ regularis inſtitutionem: quare ne hujus neceſſitatis, ſeu pietatis cauſa talis familiaritas obreperet, Conc. Hiſpalenſe 1. *can.* 11. rejecit curam iſtam in monachos, his verbis: „ Monaſteria in provincia Bætica monachorum adminiſtratione, ac præſidio gubernentur; tunc enim ſalubria Chriſto dicatis virginibus providemus, quando eis PP. ſpirituales legimus, quorum ipſæ poſſint gubernaculis tueri; conſtituentes, ut unus monachorum probatiſſimus eligatur, cujus curæ ſit prædiis earum ruſticis, vel urbanis intendere, fabricas exſtruere, & ſi quid aliud eſt ad neceſſitatem monaſterii providere; ut Chriſti famulæ pro animæ ſuæ utilitate tantum ſolicitæ, ſolis divinis cultibus vivant, operibuſque ſuis inſerviant. „ Addunt veſtes ſuppeditandas eſſe a virginibus iis, a quibus tuitionem expectant. Ut vero occurrerent familiaritati, quæ ex adminiſtratione ejuſmodi naſci potuiſſet, caveant ut monachi ab earum familiaritate remoti, nec uſque ad veſtibulum habeant accedendi familiarius permiſſum. Facit P. Abælardus *ep.*8. ibi: " Monachos, & eo„ rum converſos more Apoſtolorum, & Diaconorum, in iis, „ quæ ad exteriorem pertinent curam, monaſteriis femina„ rum providere, quibus maxime propter Miſſas neceſſarii „ ſunt monachi: propter opera vero converſi. "

7 Quando, & quomodo, acceſſus permittatur. Sed quia aliquando juſta cauſa aderat, ob quam acceſſus ad ipſas ſanctimoniales liceret, ſtatutum fuit, ut presbyteri cum licentia Epiſcopi, & Præpoſitæ monaſterii ſanctimoniales alloquerentur: & quia hac licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis ſacri, ideo D. Hieronymus eos increpat *ep.* 22. *ad Euſtochium*, his verbis: " Sunt alii (de mei ordinis homi„ nibus loquor) qui ideo Presbyterium, & Diaconatum am„ biunt, ut mulieres licentius videant. „ Et ut ſe gratiores puellis exhiberent, magna cura ſe ornaſſe idem Sanctus proſequitur illis verbis: „ Omnibus cura de veſtibus, ſi bene oleant, ſi pes laxa pelle non folleat, crines calamiſtri veſtigio rotantur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt ſumma veſtigia. Tales cum videas, ſponſo magis exiſtimato, quam clericos. Quidam in hoc omne ſtudium, vitamque poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moreſque cognoſcant. „ Deſiderabatur ergo licentia proprii Epiſcopi: Synodus Carthag. *c.* 41. " Clerici, „ vel qui ſunt continentes (hoc eſt monachi, interprete Bal„ ſamone) ad viduas, vel virgines non ingrediantur, niſi ex „ permiſſione, & conſenſu proprii Epiſcopi, vel Presbyte„ rorum. Porro hoc quoque non ſoli faciant, ſed cum concle„ ricis, vel cum eis, cum quibus Epiſcopus, vel Presbyteri „ ſoli habent aditum ad ejuſmodi mulieres, vel ubi adſunt „ clerici, vel aliqui bonæ exiſtimationis Chriſtiani. „ Quod & aliis canonibus, & juri Juſtinianeo conſentaneum eſſe novit Balſamon *in ſcholiis*. Etiam Præpoſitæ licentia deſiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 22. ibi: „ Si contigerit aliquem propinquam ſuam videre, & voluerit monachus in præſentia Abbatiſſæ huic confabulari, per modica, & compendioſa verba, & in brevi ab ea diſcedat. „ Etiam debebat hujuſmodi colloquutio fieri in præſentia aliarum ſororum. Conc. Hiſp.

2. *can.*

2. *can.* 11. ibi: " Non liceat Abbati, vel ei, qui præficitur, „ extra eam, quæ præeſt, loqui virginibus Chriſti aliquid, „ quod ad inſtitutionem morum non pertineat. Ad hæc, ne „ quidem cum ea, quæ præeſt, loqui liceat, ſed ſub teſtimo„ nio duarum, aut trium ſororum, ita, ut rara ſit acceſſio, & „ brevis omnino colloquutio. „ Conc. Cabil. 2. *can.* 55. *& ſeqq.* Conc. Pariſ. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquiis deſtinatus debet eſſe publicus. Conc. Cabil. 2. *can.* 61. Aquiſgr. 2. *p.* 3. *c.* 14. Etiam hora competens eſſe debebat, ut ſtatuitur in dicto Conc. Cabil. 2 *can.* 55. nempe a prima hora ad veſpertinam; a veſpera vero ad primam, nonniſi propter magnam neceſſitatem, *can.* 56. ipſius Concilii; & tunc ſe prius ſigno crucis muniebant. Conc. Aquiſgr. *can.* 6. ibi: " Si quando cum ſæcularibus ad col„ loquendum fueris evocata, prius arma frontem tropheo cru„ cis, vexillo Chriſti comitari dignetur. „ Sed quia hæc recta Eccleſiæ diſciplina negligebatur, tanquam contraria conſuetudine abolita, Alexander III. in Conc. Later. *can.* 11. in præſenti relato, eam ſuſcitavit novis, & graviſſimis adjectis pœnis, inhibendo frequentem acceſſum ad monaſteria ſanctimonialium. Eamdem conſtitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in c. periculoſo*, Patres Concilii Trid. ubi ſupra, & innovarunt S. Pius V. & Gregorius XIII. ſuis conſtitutionibus ſupracitatis; quare Romæ, in aliiſque Italiæ partibus graviſſimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monaſteria, quæ utinam in noſtris provinciis in praxi eſsent.

8 *Traditur ratio decidendi.*

Magna niti ratione Alexandrum III. in præſenti, & ceteros Eccleſiæ Patres prohibendo ingreſſum, & acceſsum ad clauſtra monialium, quis neget? Triplicem hujus prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. in *d. c. periculoſo*. Primam his verbis: " Periculoſo, & deteſtabili quarumdam monialium ſta„ tui, quæ honeſtatis laxatis habenis, & monachali modeſtia, „ ſexaſque verecundia imprudenter abjectis, extra ſua mona„ ſteria nonunquam per habitacula perſonarum ſæcularium di„ ſcurrunt. „ Quod periculum violandæ caſtitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, imo & aliarum feminarum familiaritatem cum viris, præſertim clericis, tam graviter damnarunt. Tertullianus *l. de velandis virginibus*, ibi: *Tam ſancti viri eſt ſuffundi, ſi virginem viderit, quam ſanctæ virginis, ſi a viro viſa eſt.* Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de inſtit. virginum*, his verbis: *Diſpar ſexus in unum locatus, eo titillatur inſtinctu, quo naſcitur.* Quam rationem fuſe illuſtrabimus titulo ſequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offenſione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis: *in religionis opprobrium, & ſcandalum plurimorum.* Quam etiam aſſignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. *&* 20. S. Pius V. *in dicta conſtit.* ibi: *Decoris periculo, & ſcandalo plenam rem eſſe, ac regulari obſervantiæ vehementer adverſari.* Quam rationem illuſtrant Gibalinus *diſquiſ. monaſt. diſquiſ.* 1. *c.* 1. §. 5. Serlogus *t.* 3. *in Cantic. veſtig.* 30. *ſect. unic.* Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis: " Moniales a publicis, & mun„ danis aſpectibus ſeparatæ omnino ſervire Deo valeant. „ Conſentiunt Gregorius XIII. in Bulla, quæ incipit: *Ubi gratiæ*: ibi: " Proinde ſanctimonialium quieti, & tranquillitati „ conſulere, ac omnia, quæ illas a ſpiritualium rerum cogi„ tatione, & exercitio avocant, impedimenta tollere, pericu„ laque, & ſcandala ab eis removere cupientes. „ Paulus V. in ſua Conſtit. edita anno 1612. ibi: " Ad ea removenda, quæ „ religioſam earum quietem, & regularem obſervantiam per„ turbare dignoſcuntur, curam noſtram libenter intendimus. „ Quam rationem illuſtrat Gibalinus *d. §. 5. n. finali*. Recte ergo Alexander III. ut veterem hanc Eccleſiæ diſciplinam jam obſoletam ſuſcitaret, ſub gravi depoſitionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne ſine juſta, & neceſsaria cauſa monaſteria ſanctimonialium adirent, ne per acceſsus indebitos nulla ex cauſa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, ut monſtratum eſt exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hiſpani apud Grillandum *l. de ſortileg. q.* 17.

9 *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expreſsa; nam licet illis primis Eccleſiæ ſæculis non ſolum monaſteria eſsent duplicia, ubi ſimul habitabant monachi, & moniales; verum & virgines devotæ cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia devotio, ac virtus illius ſæculi nihil ſævi criminis ſuſpicari ſinebant; tamen frigeſcente devotione illa (ut notavi *in can.* 27. *Conc. Illib.*) prohibitum fuit, ne deinceps monaſteria duplicia virorum, & feminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. Conc. Hiſpal. 2. *can.* 11. ibi: *Propter inſidias diaboli, aut propter obloquutiones Hominum.* Conc. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44. *C. de ſacroſanct. Eccl.* notarunt Balſamon *in d. can.* 20. *Conc. Nicæn.* Cujacius *in novell.* 122. *c.* 54. Boſquetus *in notis ad Innoc. l.* 3. *regeſt.* 15. *ep.* 80. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.* 1. *c.* 9. §. 1. Nec etiam obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licet illis prioribus ſæculis viris probis, & ſanctæ converſationis permitteretur acceſsus ad puellarum monaſteria; tamen cum non facile agnoſceretur, quis eſset probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & caſtitatis votum ſervaret, ideo Eccleſiæ Patres omnibus, tam clericis, quam monachis ingreſſum, & acceſsum ad monaſteria puellarum indiſtincte prohibuerunt.

10 *Exponitur Conc. Tol. 1. can. 9.*

Ex ſupra traditis exponendus eſt difficilis text. *in can.* 9. *Conc. Tolet.* 1. in illis verbis: *Nulla profeſſa, vel vidua, abſente Epiſcopo, vel Presbytero in domo ſua antiphonas cum confeſſore, vel ſervo ſuo faciat; lucernarium vero niſi in Eccleſia non legatur; aut ſi legatur, in villa præſente Epiſcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis aperte conſtat, Epiſcopum, Preſbyterum, aut Diaconum poſse ſimul cum ſanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Eccleſiam. Igitur & eorum monaſteria frequenter adire, cum eiſque converſari. Sed antequam huic difficultati ſatisfaciam, exponere neceſsarium duxi, quid per antiphonas, confeſsorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis, ἀντὶ, & φωνὴ, ideſt, vox contra vocem; proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantatio, cum viciſſim, vel pſalmi choris alternis pſallerentur, vel antiphonæ, quæ verſiculis tunc temporis conſtabant, alternatim concinerentur, ut explicat D. Iſidorus *l.* 6. *originum*, *c.* 19. illis verbis: *Antiphona*, inquit, *ex Græco interpretatur vox reciproca; duobus ſcilicet choris alternatim pſallentibus, ordine commutato, ſive de uno ad unum.* Quod genus pſallendi Græci reperiſse dicuntur: reſponſorios Itali tradiderunt; quod carmen inde reſponſorios cantus vocant, quod alio deſiſtente, id alter reſpondeat. Inter reſponſorios autem, & antiphonas hoc differt, quod in reſponſoriis unus verſum dicit; in antiphonis autem verſus alternant chori: quem canendi morem in Eccleſiis Antiochena, Mediolanenſi, & Hiſpana uſitatum illuſtrat Hallierius *l.* 3. *hierarch. ſectio* 2. §. 4. & dicemus *in c.* 1. *de celebr. Miſſar.* Circa confeſsorem, omiſſis variis acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clauſura diſquiſ.* 1. *c.* 9. §. 1. Mendoza *l.* 2. *Conc. Illiber. c.* 52. ubi nonnulla notavi, in præſenti confeſsor accipitur pro cantore, ſeu pſalmiſta, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concilio Carthag. 4. *can.* 11. Divus Clemens *l.* 8. *conſtitut. c.* 10. Divus Iſidorus *l.* 2. *de officiis Eccleſiaſt. c.* 12. D. Hieronymus *epiſt.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, ſi acolythus, ſi pſaltes te ſequitur, non ornetur veſte.* Canon 26. & 43. Apoſt. Synodus Laod. *can.* 24. *ibi*: *Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet Eccleſiaſtici ordinis, uſque ad miniſtros, vel lectores, vel cantores, vel exorciſtas, vel hoſtiarios, vel exorciſtarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confeſsores dicebantur; nam ubi *l.* 8. *conſtit. Apoſt. c.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur: *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus, viduis, & orphanis*; in libro Sacram. D. Gregorii, *feria* 4. *poſt Palmas*, legitur: *Lectoribus, hoſtiariis, confeſſariis, virginibus, viduis, & pro omni populo ſancto Dei.* Eſtque trita ratio hujus acceptionis; confiteri enim ex uſu ſacro ſignificat gratias agere, & Deum laudare. *Pſ.* 8. *verſ.* 18. ibi: *Confitebor Domino ſecundum juſtitiam ejus, & pſallam nomini Domini altiſſimi.* Amalarius *l.* 3. *de offic. Eccleſ. c.* 3. de choro cantorum agens ait: *Porro cantores, laudatores Dei, & ad laudem ceteros excitantes.* Et probat id ipſe Amalarius ex eo, quod in ſacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notavit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. Divi Gregorii*, *fol.* 61. de quibus confeſsoribus agitur in eodem Concilio Tolet. 6. *can.* ibi, " Niſi ea ſit hone„ ſtorum, ſeniorum, aut viduarum frequentia, ubi honeſte „ confeſſor quilibet cum plurimorum teſtimonio teſtium con„ vivio intereſſe poſſit; cum lectoribus autem in ipſorum do„ mibus non admittendas, aut videndas. „ Confeſſor igitur hoc can. 9. cantor eſt, qui profeſſas, vel viduas continentes inviſebat prætextu canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi divinum officium. Supereſt, ut quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & conſtat lucernarium ab antiquis vocari veſpertinum orandi modum ad veſperas pertinentem. Caſſianus *l.* 3. *inſtit. c.* 3. ubi dum refert horas canonicas, ait: " Ita enim & ille primo mane condu„ xiſſe deſcribitur; quod tempus deſignat matutinam noſtram „ ſolemnitatem; deinde tertia, inde ſexta, poſt hæc nona, „ ad extremum undecima, in qua lucernalis hora ſignatur. „ Itaque dicebatur, quia accenſis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *ep.* 8. *c.* 5. ubi dum filiam in monaſticis moribus inſtruit, ait: *Aſſueſcat ad orationes, & pſalmos nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in acie, quaſi bellatricem Chriſti; accenſaque lucerna reddere ſacrificium veſpertinum.* Lucernarium hoc ad partem priorem veſperarum ſpectabat, ut conſtat ex D. Iſidoro *in regul. monach. c.* 6. ubi dum unicuique horæ canonicæ pſalmorum numerum præſcribit, ait: *In veſpertinis autem officiis, primo lucernarium, deinde pſalmi duo, reſponſorius unus.* Facit textus *in can.* 2. *Conc. Emerit.* ibi: *Oportet igitur, ut ſicut in aliis Eccleſiis veſpertino tempore poſt lumen oblatum, prius dicitur veſpertinum, quam ſonum in diebus feſtis; ita & a nobis cuſtodiatur in Eccleſiis noſtris.* Hujus lucernalis horæ mentio fit in regulis monaſticis, tam D. Auguſtini, quam D. Iſidori, & aliorum, ut probant Franc. Hallierius *d. l.* 3. *de hierarch. ſect.* 2. §. 4. *ad finem*, Bivar. *de veteri monac. l.* 4. *c.* 2. *fol.* 9. Loayſa *in d. can.* 9. *Conc. Tolet.* Gazæus *in notis ad Caſſianum l.* 3. *de divinis*, *c.* 3. qui formam lucernarii, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantum præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex aſſignatur ab Interpretibus. Primam petit Bivar. *ubi proxime*, *n.* 14. ex eo, quod in lucernario erant propriæ, & peculiares orationes, quæ tantum recitari poterant ab Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono, ut ex D. Baſilio ipſe probat; unde exiſtimat *in d. can.* 9. *Conc. Tolet.* cautum fuiſſe, ne a quovis clerico lucernarium legeretur, ſed tantum præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clauſura diſquiſ.* 1. *c.* 9. §. 1. *n.* 11. aliam rationem reddidit, videlicet, quod cum lucernales preces, & pſalmi non niſi poſt ſolis occaſum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confeſſore ſuo profeſſa, vel vidua lucernarium dicerent, ſed in Eccleſia, ad quam ne incomitatæ procederent, ſtatuerunt ut cum Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, ut ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, juxta canonem 6. ipſius Concilii. Tertia

tia ratio, & verior, ni fallor, traditur ab Aloyſa *in notis ad eumdem canonem*, quam ſequuntur, & illuſtrant Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri monach. c.* 61. *in fine*, Hallierius *d. l.* 3. §. 4. ſupponunt enim perdocti viri, divina officia olim nonniſi præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono recitari conſueviſſe, juxta Conc. Tarrac. *can.* 7. ibi: *De diœceſanis Eccleſiis, vel Clero id placuit cuſtodiri, ut Presbyteri, vel Diaconi, qui inibi conſtituti ſunt, cum clericis ſeptimanas obſervent, ideſt, ut Presbyter unam hebdomadam, qua expleta ſuccedat ei Diaconus ſimiliter; ea ſcilicet conditione ſervata, ut omnis clericus die Sabbato ad veſperas ſit paratus, quo facilius die Dominica ſolemnitas cum omnium præſentia celebretur*; præcipue lucernarium officium, poſt quod ſubjungebatur lectio, ſeu interpretatio Sacræ Scripturæ, ut refert Nicephorus *l.* 12. *hiſt. c.* 34. ibi: " In Cypro, & Cæſa„ rea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die veſperi, & „ poſt lucernarum accenſionem Epiſcopi, & Presbyteri Sacras „ Scripturas populis exponunt. „ Unde cum ſcripturas exponere proprium ſit Epiſcopi, vel eo abſente Presbyteri, aut Diaconi, ideo Patres petunt præſentiam Epiſcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ut lucernarium dicatur. Notant tandem, & recte ipſe Hallierius, quod dum in principio ipſius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis a profeſſa, vel vidua intra civitatem, petere tantum præſentiam Epiſcopi, vel Preſbyteri, nulla Diaconi facta mentione. Cum ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adjiciunt, quia eo tempore propter ſacerdotum penuriam non ſemper in villa Presbyter reperiebatur, ſed tantum Diaconus, qui plebem regebat, ut notavi *in can.* 77. *Conc. Illib.* His ſuppoſitis, pro vera expoſitione illius canonis dicendum eſt, quod cum olim non ſolum in Eccleſia, & monaſteriis horæ canonicæ recitarentur; Conc. Cabil. 2. *can.* 59. Mogunt. ſub Rabano *can.* 16. verum & in ædibus privatis, ubi virgines, vel viduæ continentes degebant, ut conſtat ex D. Hieronymo *in ep.* 7. ſupra relata, & *in ep.* 22. *ad Euſtochium*, & *ep.* 8. *ad Demetriad.* ibi: *Præter Pſalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, ſexta, nona, ad veſperum, media nocte, & mane ſemper eſt exercendum*; neque tantum ipſæ Pſalmos cantabant, ſed etiam ad Eccleſias, ut audirent, & canerent, procedebant, ut conſtat ex ipſo Sancto Hieronymo *d. ep.* 7. *ad Lætam*, ubi illam monet, ne ſola ad vigilias iret, ibi: " Baſilicas martyrum, & „ Eccleſias ſine matre non adeat; vigiliarum dies, & ſo„ lemnes pernoctationes ſic virguncula noſtra celebret, ut ne „ tranſverſum quidem unguem a matre diſcedat. „ Cum, „ inquam, ſanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magiſtro, illius pietatis, & officii prætextu cantores, & Pſalmiſtæ, qui confeſſores dicebantur, eas adibant: quare ut ſimilem abuſum Patres tollerent, prohibuerunt ne hujuſmodi ſanctimoniales cum confeſſore ſuo antiphonas facerent, niſi præſente Epiſcopo, Presbytero: aut Diacono; lucernarium vero inhibent, niſi in Eccleſia non legi: ob rationem ſupra adductam; & ibi recitari debere præſente Epiſcopo, aut presbytero, ut eo finito illis ſacram Scripturam exponerent.

C A P U T IX.

a Gregorius VIII.

QUoniam, ut ait Scriptura, proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab *b* adoleſcentia ſua, ſicut ex ſenſualitate caro vergit in culpam, ita vigore ſpiritus procedente, & ſubſequente divina *c* gratia, animus niti debet ad veniam, & remedia ſemper inquirere, quibus irruentes occaſiones mortis valeat declinare. Inde ſiquidem eſt, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in veſtris Eccleſiis perveniſſe, quæ aut delictum in ſe, aut occaſionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apoſtolicæ Sedis, cui ex diſpoſitione Domini ſervimus, prout datur ab eo, decernimus obviandum, & auctoritatem in vobis Epiſcopalis officii ad reſecanda nociva in ſubditis veſtris, & inſerenda utilia, ſcriptis Apoſtolicis muniendam, recolentes, quod in veteri lege præcepit Dominus dicens: Ignis in Altari ſemper *d* ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubjiciens mane ligna per ſingulos dies: Statuimus, ut facultatibus Eccleſiarum veſtrarum, atque proventibus, & expenſis etiam diligenter inſpectis, certum in eis valeatis imponere *e* numerum *f* clericorum, & ſtatuere, ut bona eorum veniant in communione, & in una domo veſcantur, atque ſub uno tecto dormiant, & *g* quieſcant. Si vero contradictores extiterint, licitum vobis ſit per ſuſpenſionem officii, & beneficii, aut graviori etiam pœna, ſi opus fuerit, ad hanc obſervantiam eos appellatione compellere non obſtante. Indulgemus etiam, ut ſi quiſquam eorum, qui ſimul vivunt, pro manus *h* injectione in ſocium a communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitentiam imponendi poteſtatem plenariam habeatis, niſi forte *i* atrocitas facti pœnam graviorem expectet. Quod etiam de mulieribus, & iis, qui præ ſenectute, vel infirmitate præſentiam noſtram adire non poſſunt, volumus obſervari, nullum præjudicium conſtitutioni eccleſiaſticæ, aut ſucceſſoribus noſtris afferentes, quominus ſuper his, qui rectius viderint, valeant ordinare.

N O T Æ.

1 a GRegorius VIII.) Ita legitur *in prima collect. ſub hoc tit. c.* 10. & recte; nam cum Gregorius VII. integro ſæculo præceſſiſſet Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim circa annum 1080. non poterat juxta rectam temporum ſeriem in hac collectione obſervatam, poſt Alexandrum III. compilari Gregorii VII. epiſtola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. ut voluit Panormit. hic in principio; quia cum textus ſequentes ſint Innocentii III. qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorii IX. decretalis ante conſtitutiones Innocentii: quare ſemper ultimo in loco referri a Raymundo conſtitutiones Gregorii IX. jam notavi *in c. fin. de conſtitution.* Legendum igitur eſt, Gregorius VIII. ut habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc reſtituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patria Beneventanus, Monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187. die 21. Octobris, & ſcripſit varias Epiſtolas, ut refert Ludovicus a ſancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

b *Adoleſcentia.*) Verba ſunt Geneſis *c.* 8. Proverbiorum *c.* 30. & refertur *in c.* 1. 12. *q.* 1.

c *Divina gratia.*) Abſque qua nihil poteſt humana fragilitas, ut definitum eſt in Concil. Trident. *ſeſſ.* 6. *de juſtific. c.* 5.

d *Semper ardebit.*) Verba ſunt Levitici *c.* 6. quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tamquam in altari ardere debere.

2 e *Numerum.*) Tantum enim numerus ille clericorum in Eccleſiis eſſe debet, qui poſſit juxta facultates Eccleſiæ commode ſuſtentari, *c.* 1. *c.* 3. *de inſtit. c. unic.* §. *ſane*, *de ſtatu regul. in* 6. Trid. *ſeſſ.* 25. *de regul. c.* 4. ibi: " In monaſteriis, & „ domibus, tam virorum, quam mulierum, bona immobilia „ poſſidentibus, is tantum numerus conſtituatur, ac in poſte„ rum conſervetur, qui vel ex redditibus propriis monaſte„ riorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commode poſſit ſu„ ſtentari. „ *Conc. Clovesʹhovia can.* 28. *ibi*: „ Ut nemo ſuſcipiat majorem congregationem, quam ſuſtentare poſſit, & eis neceſſaria præſtare. „ Illuſtrant Sanch. *l.* 7. *ſummæ*, *c.* 23. Solorz. *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 5. *n.* 31. late dicemus *in c.* 1. *de inſtit.*

3 f *Clericorum.*) Sæcularium videlicet, non regularium, ut vult Gloſſa in præſenti; nam ut bene notavit Immola in præſenti, *n.* 9. præſens textus agit de Prælatis ſæcularibus, non regularibus; ſiquidem injungit Epiſcopis, ut curent bona Clericorum communia fieri, cum regulares nihil poſſideant, quod in commune redigi poſſit: quare rectius textum hunc de canonicis ſæcularibus accipit Boetius Epon. *l.* 2. *qq. heroic.* in præſenti: nec Lotherius *l.* 1. *de re benef. c.* 14. *n.* 44. dum docet Epiſcopum non poſſe erigere Eccleſiam Parochialem in Collegiatam, accipit Gregorium in præſenti de Eccleſia Canonicorum Regularium jam conſtructa, in regularemque erecta; mens enim, & ſententia Gregorii eſt, ut univerſi Epiſcopi, tam Occidentales, quam Orientales indicerent clericis propriæ ſuæ Eccleſiæ, ut intra clauſtra in communi dormitorio, & refectorio viverent, ut illis ſæculis fere in omnibus provinciis Catholicis moris erat; ſiquidem cum Epiſcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, ut late referunt Cochier *in faſc hiſt. cent.* 2. *c.* 22. Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri clerico*, *c.* 56. *in fine*, Pennotus *l.* 2. *hiſt. canon. regul. per totum.*

g *Dormiant, & quieſcant.*) Ut eſſent clerici in Eccleſiis ſuis aſſidui, & debitis temporibus divina celebrarent officia, ac horas canonicas perſolverent, inſtitutum fuit jam prioribus Eccleſiæ ſæculis, ut Canonici communem vitam ſub eodem tecto peragerent, ac intra clauſtra degerent in eodem refectorio, *c.* 1. *&* 3. 12. *q.* 1. Synodus Turonen. *can.* 23. ibi: „ Canonici, & Clerici civitatum, qui in Epiſcopis converſantur, conſideravimus, ut in clauſtris habitantes ſimul omnes in uno dormitorio dormiant, ſimulque in uno reficiantur refectorio, quo facilius poſſint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & converſatione ſua admoneri, & doceri: victum, & veſtimentum juxta facultatem Epiſcopi accipiant, ne paupertatis occaſione compulſi per diverſa vagari, ac turpibus ſe implicare negotiis cogantur. „ *Conc. Mogunt.* ſub *Carolo can.* 4. ibi: „ In unoquoque Epiſcopatu ſimul manducent, & dormiant, ubi iis facultas faciendi ſuppetit; vel quia in rebus eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in ſuo clauſtro maneant, & ſingulis diebus mane prima hora ad lectionem veniant; & audiant, quid eis imperetur; ad menſam vero ſimiliter lectionem audiant. „ Synodus Aquiſgr. *can.* 3. *&* 125. illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Auguſtini frequentius ſervabant, ut probat Pennotus *d. l.* 2. *per totum*. Eorum vita deſcribitur *l.* 5. *c.* 115. his verbis: " In om„ nibus, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus, „ ut Canonici clerici canonice vivant, obſervantes divinæ „ Scripturæ doctrinam, & documenta SS. Patrum, & nihil „ ſine licentia Epiſcopi ſui, vel magiſtri eorum compoſite „ age-

„ agere præſumant. „ In eis etiam clauſura ſervabatur. Synodus Aquiſgr. *can.* 134. egreſſum ſine licentia, moram ultra tempus præſcriptum, diſcurſum per plateas, aut bivia, inter clericorum culpas refert. S. Baſilius *in conſtit. can.* ait: “ Si „ quis præterquam, ubi neceſſarii uſus poſtulent, extra egre„ diatur, & temere divagetur, ſegregator. „ *Conc. Carthag.* 4, *can.* 47. ibi: „ Clericus per plateas, vel andronas, niſi cer„ ta, & maxima officii ſui neceſſitate, non ambulet. „ Facit textus *in c. neceſſaria* 12. *q.* 2. Illuſtrant Lantdmeter *d. l.* 2. *c.* 106. & in Hiſpania noſtra fere omnes Eccleſias Cathedrales olim fuiſſe Canonicorum regularium, probat Pennotus ubi ſupra. Cupiens igitur Gregorius VIII. ut Canonici hanc profiterentur vivendi normam, ſcribit in præſenti univerſis Epiſcopis, ut penſatis facultatibus propriæ Eccleſiæ, clericos in eis inſtituant, qui communem vitam teneant, ſimul dormiant, & quieſcant.

h *Manus injectione.*) Hæc verba exponemus *in c. monachi, de ſententia excommun.*

5 i *Atrocitas.*) Quo caſu non cenſetur abſolutio a dicta cenſura Epiſcopo conceſſa, *c. canonica, de ſent. excomm.* & merito, quia etiam jure civili quoties atrocitas facti aderat, ſuperior adeundus erat, *l. ſi quid erit, ff. de offic. Proconſul. l.* 2. & 3. *l.* 4. *§.* 1. *ff. de officio Præfect. vigil. l.* 1. *§. ult. ff. de ſuſpect. tutor.* notavit Cujacius ibi.

C A P U T X.

Innocentius III. *Prælatis, & Clericis a Lombardia.*

CUm ab omni ſpecie mala præcipiat *b* Apoſtolus abſtinere, nos (qui licet indigni) conſtituti ſumus a Deo ſuper gentes, & regna, ut juxta verbum propheticum, evellamus, & deſtruamus; ædificemus & plantemus; ſummopere debemus ſatagere, quatenus evellamus vitia, & plantemus virtutes, deſtruamus iniqua, & ædificemus honeſta: ſicque noſtra ſollicitudine mediante prava tranſeant in directa, & aſpera convertantur in plana. Licet autem hujus noſtræ ſolicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia ſapientibus ſumus, & inſipientibus debitores; ſpecialiter tamen ad clericos, qui dormire debent a vitiis, ut ſint *c* pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuſcet candorem eccleſiaſticæ puritatis. Sane ad audientiam Apoſtolatus noſtri multorum aſſertione pervenit, quod cum ex delegatione noſtra cauſas ſuſcitatis pertractandas, more ſæcularium ſuper decima *d* litis, vel parte alia, pro diverſa terrarum conſuetudine, præter expenſas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro ſalario convenitis, quod poſtmodum uſque ad ſolutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Non attendentes, quod ad hoc vobis, & aliis clericis ſunt eccleſiaſtici redditus deputati, ut ex ipſis honeſte vivere debeatis, ne vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare: cum ergo opera veſtra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad inſtar ſæcularium ad turpe commercium juris occaſionem arripere, v. f. v. per A. ſ. m. atque præcipimus, quatenus ab hujuſmodi exactionibus de cetero abſtinentes, vigorem judiciarium gratis ſtudeatis litigantibus impertiri, non obſtante, quod in fraudem a quibuſdam proponitur, quod idem exigatur nomine *e* aſſeſſorum, cum nec juſtum judicium judici vendere liceat, & venales ſententiæ ipſis etiam ſæcularibus legibus *f* improbetur. Dat. Tuderti V. Non. Octob.

N O T Æ.

1 a LOmbardia.) Ita etiam legitur *in c.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epiſtolis editis Coloniæ, & correctis a Sirleto *fol.* 187. ex quo Codice reſtituo integram hujus textus; in partibus enim Lombardiæ ea conſuetudo, ſeu potius corruptela irrepſerat, ut judices decimas litium exigerent, & ſuper eis etiam ſub pignore turpiter paciſci ſolebant, ut refert Cujacius in præſenti; unde Innoc. III. Prælatis, & clericis illius provinciæ direxit præſentem conſtitutionem, talem corruptelam improbando.

2 b *Apoſtolus.*) 1. *ad Theſſal. c. ult. Omnia*, inquit, *probate; quod bonum eſt, tenete; ab omni mali ſpecie abſtinete.* Eraſmus poſt verſionem vulgarem legit: *Ab omni ſpecie mala abſtinete.* Utcumque tamen ſit, D. Pauli ſententia aperta eſt, videlicet adeo nihil mali eſſe faciendum, ut nec vel imago quidem, vel ſimilitudo ſit ulla, vel ſuſpicio mali. Joannes Andreas, Butrius, Zabarella, Imola, & Panormitanus in præſenti, hujus ſententiæ occaſione late agunt de variis malorum, & bonorum generibus; ſed tractatus hic ad Theologos ſpectat, qui ſcripſerunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitiis, ac virtutibus.

3 c *Pennæ columbæ deargentatæ.*) Verba ſunt Pſal. 67. quæ fuſe, & erudite exponit Hallier. *de ſacris elect. in princip.*

d *Decima litis.*) Jure civili Romanorum actor, qui temere litem inſtituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur; ea autem actio oriebatur ex promiſſione; nam in initio litis cavebat actor ni viciſſet, reo decimam litis præſtitutum iri, ut patet ex conſtitutione Diocletiani, & Maximiani, quæ extat *ſub tit. de calumniat. in C. Hermog.* ibi: „ Judicio tutelæ convenit excipi actionem, ad quam reſpondere debes, quippe ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulatæ calumniæ in decimam partem ejus, quod petiit, tibi condemnari eum deſiderare potes. „ Refert Cujac. *lib. obſerv. c.* 5. Apud Francos hæc litis decima fiſco pendebatur. Principes autem judicibus delegatis, quibus cauſæ cognitio commiſſa erat, ſolebant eam concedere, ut apparet ex formula illa 10. Marculfi, ibi: “ Præ„ terea per præſens decernimus præceptum, ut ipſum in hoc „ vos recipere faciatis, & unicuique ex ipſis juſte debita por„ tio terminetur, & decima illius ſumptus litis, qui exin„ de in fiſci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel „ undecumque reddebatur, ipſe vir ille habeat ex noſtra in„ dulgentia conceſſum, vel quicquid exinde facere voluerit, „ liberam habeat poteſtatem. „ Illuſtravit Bignon. *in notis ad eam formulam.* Apud Beneventanos ideo ſtatutum fuiſſe refert, & firmat Innoc. III. *l.* 1. *ep. fol.* 164. jure noſtro regio approbata eſt conſuetudo, quæ in diverſis partibus invaluerat, videlicet, ut pro ſportulis judici ordinario, aut delegato poſt executionem ſententiæ decima ipſius litis præſtetur, *l.* 3. *tit.* 14. *l.* 5. *ordin. l.* 7. *tit.* 21. *l. unic. tit.* 31. *l.* 4. *recopil.* probant, & plura de hac decima judici exequenti ſententiam ſolvenda, congerunt ultra repetentes in eiſdem juribus, Bobadilla *l.* 1. *polit. c.* 13. *n.* 30. Hevia *in Curia Philip.* 2. *part. §.* 25. Rodriquez *de exequutione, c.* 7. *per totum*, Salgado *t.* 1. *Labyrinth. part.* 1. *l.* 1. *c.* 1. *§.* 2.

4 e *Aſſeſſorum.*) Aſſeſſores enim aſſumuntur a Magiſtratibus ex Juriſperitorum ordine, qui jus ſibi, quod ſæpius ignorant, ſuggerant, ut eleganter refert Joſephus *l.* 2. *contra Apionem*: nam licet, quæ ad Magiſtraturam ſui officii pertinent, ignorare non debeant, juris tamen ordinarii profeſſores non exiſtunt: unde jure civili frequenter aſſeſſores aſſumebantur illi, qui ut ait Juſtinian. in novel. 82. legum placita Magiſtratibus ſuggerent, & quod non poterant per occupationes aſſequi, ſupplebunt: *l. non minus, C. de aſſeſſoribus, l. unic. C. Theod. de Comitib.* ut fuiſſe ipſe Ulpian. teſtatur *in l. metum* 9. *§. ſed quod Prætor, ff. de eo, quod metus cauſa*: de Sabino conſtat *ex l. lex* 5. *§. hac lege, ff. de injuriis.* Plerumque dicuntur Conſiliarii, *l. un. C. ſi Rect. provinc.* Ammian. Marcel. *l.* 25. *Sfosforio amiſſo conſiliario, qui ei aderat, caſu evaſit.* Caſſiodor. *l.* 6. *ep.* 12. *Conſiliarii quoque Præfectorum.* Etiam dicuntur Participes *in l.* 1. *C. ad aſſeſſ.* ab Auſonio *Iliad.* 2.

Curia me duplex, & uterque Senatus habebat
Muneris exſortem, nomine participem.

Symmachus *ep.* 17. Notavit Savarus *ad Sidonium l.* 1. *ep.* 3. *fol.* 24. Illuſtrant Deſiderius Heraldus *l.* 1. *de auctor. rei jud. c.* 8. Pollet. *in hiſt. fori Rom.* Jure canonico neceſſitas aſſumendi aſſeſſores illiteratis injuncta eſt. *c. ad audientiam, de conſuet. c. ſtatutum, §. aſſeſſorem, de reſcr. l.* 6. Ex eadem ratione jure noſtro Regio neceſſitas injuncta eſt Prætoribus, ut eligant Proprætores juris peritos, vulgo *Tenientes*, *l.* 22. *tit.* 9. *partit.* 2. *l.* 19. *tit.* 16. *l.* 2. *ord. l.* 26. *tit.* 5. *l.* 4. *tit.* 6. *l.* 3. *recop.* ubi plura congeſſit Salcedo. 5

f *Improbentur.*) Adeo ut venales ſententiæ, quæ a corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpoſitæ provocationis auxilium infirmæ ſint, *l. venales* 7. *C. quando provocare*; & Antoninus *in l.* 1. *C. de pœna judicis, qui male judicavit*, ait amittere eum actionem, qui judici pecuniam dedit, & diffidentia juſtæ ſententiæ, in pecuniæ corruptela ſpem negotii repoſuerit; ſicut & ex ea cauſa litem perire juſſiſſe imperatorem ſuum ſcribit Ulpianus *in l.* 1. *ff. de calumniat.* Proſequuntur Balduinus *ad leges* 12. *Tab. c.* 8. Herald. *l.* 1. *de auctor. rei judic. c.* 7. Acunna *in c.* 1. 83. *diſt. n.* 3.

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epiſtola ſequens vulgo deducitur aſſertio: „ Judices delegati eccleſiaſtici gratis judicare debent, „ nec exigere poſſunt decimam, vel aliam litis partem, etiamſi hoc conſuetudine introductum ſit. „ Probant eam text. *in c. ſi quis* 1. *diſt.* 83. *c. Epiſcopus, c. non debet* 11. *q.* 3. *ſtatutum* 2. *§. aſſeſſorem, de reſcript. l.* 6. *c.* 1. *de re jud. eod. l. c. obſervandum* 15. *q.* 2. Conc. Aurel. 2. *can.* 3. Arvernenſe *can.* 25. & Conc. Arel. 4. *can.* 13. “ Statuimus, ut comites, judices, ſeu „ reliquus populus obedientes ſint Epiſcopo, & invicem con„ ſentiant ad juſtitias faciendas; & munera pro judicio non „ recipiant, nec falſos teſtes, ne per hoc pervertant judicia „ juſtorum, quia ſcriptum eſt: Juſtitia elevat gentem, inju„ ſtitia vero miſeros facit populos. *Et Pſalmiſta*; Beati, qui „ cuſtodiunt judicium, & faciunt juſtitiam in omni tempo„ re. „ Idem omnino repetit Conc. Cabil. 2. *can.* 35. „ Nul„ lus Chriſtianus pro quolibet placito, vel judicio a qua„ libet perſona munera exigere, aut accipere debet; quo„ niam id divina Scriptura multis in locis magna interdicit „ auctoritate: „ *Hinc præfatum Concilium Cabilonenſe can.* 22. *addit*:

6
Concluſio traditur, & probatur.

„ Sed & miniſtros, quos vicarios, & centenarios vocant, juſtos habere debent, ne forte eorum avaritia, aut rapacitate populus gravetur, & amiſſis facultatibus in paupertatem redigatur, &c. „ Eadem conſtituit Concil. Mogunt. 1. *can.* 30. & Concil. Rhemenſe *can.* 39. Concil. Mogunt. 2. *can.* 19. „ Qui ad ſubvertendam juſtitiam a duobus munera accipiunt, hoc eſt ab eo, qui quod ſibi injuſte ablatum eſt juſte requirit; & ab eo, qui eadem injuſte invaſit, admonendi ſunt, & fortiter increpandi, ne regnum Chriſti, quod omnibus recte facientibus patet, ſibi ſine ulla retractatione ſecludant. „ „ *Concil. Bernenſe can.* 15. „ Ut nec Epiſcopus, nec Abbas, nec ullus laicus pro juſtitia facienda ſportulas contradictas accipiat, quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur. „ *Turon.* 3. *can.* 35. „ Nullus Chriſtianus pro quolibet placito, vel judicio a qualibet perſona munera exigere, aut accipere debet. „ Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſ. & Garan. Cujac. Fabrotus & Boetius Epon. in preſenti, Franciſcus Hallierius *in vindiciis, fol.* 759. D. Joan. de Larrea *alleg.* 47. Phebo *tom.* 2. *dec.* 11. Nathen. *in juſtitia vulner. c.* 4. *fol.* 587. Gibal. *de cenſur. in ſynopſi, verbo Munera, n.* 6. Flores de Mena *q.* 8. Cabedo *tom.* 1. *dec.* 16. Morla *in empor. tit.* 2. *de juriſd. q.* 10. Acunna *in c. ſi quis* 10. *diſt.* 83. Petrus Gregor. *lib.* 1. *de repub. c.* 6. Oſualdus *lib.* 28. Donel. *c.* 3. *triplici litt. H*, Balduin. *ad l.* 12. *Tabul. c.* 8. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. c.* 102. & 117. Dartis *in d. c.* 15. *q.* 2. Balſamon *in can.* 15. *Synodi Carthag.* Hallierius *in vindiciis, lib.* 5. *c.* 2. Alteſſerra, & Florens in præſenti.

7
Impugnatur traditur aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgi poteſt: Nemo tenetur militare propriis ſtipendiis, juſtumque eſt, ut laboranti ſtipendium aſſignetur, juxta Apoſtolum 1. *ad Corint. c.* 9. relatum *in c. cum ſecundum, de preb. c. cum ex officiis, de praſcr.* probant late Matienzo *in dial.* 3. *p. c.* 32. *n.* 9. Sbroz. *de offic. vicar. lib.* 1. *q.* 55. *n.* 2. & *l.* 3. *q.* 53. *n.* 3. Hallierius *in vindiciis, li.* 5. *q.* 2. Flores de Mena *d. q.* 8. *n.* 6. Surd. *de alim. tit.* 4. *q.* 22. *n.* 12. Valenzuel. *conſ.* 179. *n.* 32. Bobadilla *l.* 1. *polit. c.* 13. *n.* 48. Solor. *l.* 3. *de jure Ind. c.* 8. *n.* 39. Igitur Judices Eccleſiaſtici delegati non tenentur gratis de cauſa ſibi commiſſa cognoſcere, eamque debito fine terminare. Accedit; nam conſuetudo in partibus Lombardiæ invaluerat, ut decima litis judicibus delegatis præſtaretur, ut ſupra retuli; ſed talis conſuetudo, ut licita, erat obſervanda; ſiquidem in caſu non diſſimili, *in c. ad Apoſtolicam, de ſimonia*, docetur quod etſi pro adminiſtratione ſacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen conſuetudo pie introducta obſervetur. Igitur & conſuetudo, de qua in præſenti agitur, obſervanda erat, ut contingit in decima, quæ in executionibus præſtatur judici ordinario, ex diſpoſitione legis Regiæ; ea enim conſuetudine introducta fuit, & ideo jubetur in legibus ſupra citatis, ut præſtetur, quia conſuetudine introductum erat in his Regnis, ut decima litis judici exequenti ſententiam ſolveretur. Igitur ſimiliter in conſuetudine Lombardiæ idem obſervandum erat.

8
De ſalariis & emolumentis Judicum.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, tria eſſe genera emolumentorum, quæ judices ratione officii ſui, munerisque ſibi injuncti percipiunt. Primo ſalarium, quod juſte ab eis exigitur, & accipitur; unde Alex. Severus, referente Lampridio, cum promovebat judices, argento, & neceſſariis inſtruebat, ita ut Præſides provinciarum argenti pondo vicena, phialas ſenas, mulos binos, veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, coquos ſingulos, & ſi uxores non haberent, ſingulas concubinas acciperent, quod ſine iis eſſe non poſſent, reddituri depoſita adminiſtratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos; cetera ſibi habituri, ſi bene egiſſent; in quadruplum reddituri, ſi male. Secundo judici præſtantur quædam minuta commoda pecuniæ, quaſi per ſtipem collecta jure actorum, quæ judex quotidie facit, quæ vocantur vulgo ſportulæ, de cujus nominis ſignificatione agunt congeſti a Gothofredo, & Barboſa *in rubric. C. de ſportulis*, Alex. ab Alex. *l.* 5. *dier. genial. c.* 24. Cælius Rhodigin. *l.* 12. *lection. c.* 21. Guidus Pancirola *in notitia Imper. occid. c.* 99. Alciatus *l.* 3. *diſpunct. c.* 17. Garcias *de expenſis c.* 21. *ex n.* 11. Judices delegati a litigantibus ſportulas accipiebant, *l. ſi quis impendia, ff. mandati, Auth. de judiciis, collat.* 6. *§. ne autem.* Juſtinianus autem, ut obviam iret judicum ſordidus, eorum ſportulas ad certam quantitatem redegit, quam impune excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in tranſgreſſores ſtatuta eſt *in §. tripli, inſtit. de actionibus*, Authent. *de legit. & ſportul.* Et licet hæc ſportularum taxatio non extet ſub titulo Cod. *de ſportulis*, ejus tamen crebra mentio fit a Juſtiniano *in Authent. ut in judices ſine ſuffragio, §. volumus: & in §. ne autem, auth. de judic.* conſtituit Juſtinianus judices pedaneos accipere poſſe ab utraque parte duos aureos in conteſtatione, & totidem in fine negotii, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item ſumma nomine ſportularum ab eodem ſtatuitur in favorem Eccleſiæ in Authentica: *Sed hodie, C. de ſacroſanct. Eccleſ.* ubi notavit Mornacius. Et licet dicta Juſtiniani conſtitutio reperiatur *in c. induciæ, §. offeratur* 3. *q.* 3. tamen Bonifacius VIII. prohibuit judicibus delegatis aliquid accipere judicii cauſa, niſi viatici nomine, ſi quando extra domicilium proficiſci contigerit, *c. ſtatutum, §. inſuper, de reſcript. in* 6. quia cum cauſæ Eccleſiaſticæ nullis, niſi dignitate præditis, aut perſonatum obtinentibus committantur, *c. ſtatutum, in princip. de reſcript. in* 6. & illis beneficiorum redditus ad ſuſtentationem ſufficiant, turpis conjici poſſet in ipſos avaritiæ labes, ſi ſuſtentationis titulo ſtipendia a partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum eſt pars quædam pœnarum pecuniæ, quæ ob varia delicta leges judicibus aſſignant, ut in pluribus legibus Recopil. ubi tertia, vel quarta pars aſſignatur judici, ut *in l.* 1, 2, & 10. *tit.* 10. *lib.* 3. *Recopil.* Ultra hæc emolumenta judices, tam ordinarii, quam delegati, non debent aliquod munus accipere a litigantibus; propterea Moyſes *Exod. c.* 23. inquit: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum.* Quod etiam repetitum legimus *Deuteronom. c.* 16. & 27. *Eccleſiaſt. c.* 2. *Iſaiæ c.* 5. Plura Gibalinus *de negotiatione tom.* 2. *lib.* 6. *c.* 3. Nec eſt, quod in judice plus metuant legislatores; nam Imperatores *in l.* 3. *Cod. ad leg. Juliam repet.* inquiunt: „ Omnes cognitores, & judices a pecuniis, atque patrimoniis manus abſtineant, nec alienum jurgium putent ſuam prædam. „ Et Juſtinianus dum adminiſtratores ad jurandum adigit *in Authent. de mandat.* „ Principum, *inquit*, oportet te pure ſumentem adminiſtrationem, & ſine omni ſuffragio, præ omnibus aliis mundas ſervare Deo, nobiſque & legi manus, nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus: & *l. ſancimus, C. ad l. Jul. repetund.* Cujus juramenti etiam meminerunt Demoſth. *contra Timocr.* Jul. Pol. *lib.* 1. *onomaſt.* Plutarchus *in Solone*, Heraclid. *de polit. Athent.* relati a Simancas *de republ. lib.* 6. *c.* 3. & 4.

Ex quibus colligitur, jus civile execrandum hoc delictum variis modis vitare intendiſſe; variis ſtatutis pœnis, ne juſtitia violaretur, ut dicitur *in l. ſi remunerandi* 6. *l. ſalarium* 7. *ff. mandati, l. ſi contra* 20. *C. eod. tit. l. item* 15. *C. de procurat.* Unde poſt varias leges de pecuniis repetendis latas, quas congerit Sigonius *lib.* 2. *de judiciis, c.* 27. lata fuit lex Julia a Gajo Julio Cæſare, qua tenetur, qui in magiſtratu, poteſtate, ratione, legatione, vel quo alio munere, miniſterioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, *l.* 1. 3. 4. 6. 7. & *ult. ff. ad l. Jul. repetun.* D. Iſidorus *l.* 5. *orig. c.* 26. ubi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit a ſociis: ubi legendum eſſe, *a ſubditis*, jam notavit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. c.* 15. In ea lege, appellatione Magiſtratus, non ſolum provinciales, quorum cauſa lex lata fuit, Cicero *de divinatione*, ibi: *Quaſi vero dubium ſit, quin tota lex de pecuniis repetendis ſociorum cauſa conſtituta ſit; nam civibus cum ſunt ereptæ pecuniæ, civili fere actione, & privato jure repetuntur. Hæc lex ſocialis eſt, hoc jus exterarum nationum eſt*; verum & urbani, *l.* 6. *§.* 2. *ff. eodem*, & municipales veniunt, ut *in l. Julia, de ambitu, ex l. unic. §.* 1. *ff. ad l. Juliam, de ambitu.* Verbo legationis, non ſolum comprehenduntur legati miſſi pacis, vel belli cauſa, verum & alii ad cetera negotia expedienda miſſi. Verba quæ ſequuntur de munere, officio, miniſterio publico, quia ſunt generalia, comprehendunt Comites, Præſides, Aſſeſſores, cognitores, judices pedaneos *l.* 5. *§. eod. l.* 3. *C. eod.* Paulus *l.* 5. *ſentent. tit.* 28. *l. ſi quis* 38. *§. judices, ff. de pœnis, l.* 3. *C. de aſſeſſ.* procuratores fiſci, *l.* 5. *C. ubi cauſa fiſc.* Item centuriones, qui ob legendum, mittendumve militem pecuniam accepere, *l.* 6. *§. lege Julia, ff. eod.* vel qui eum in falſum numerum militum retulit, *l. ult. §. pro limitaneis, de officio Præfecti Afric.* aut qui occaſione tranſitus militaris per concuſſionem aliquid extorſit, Novell. 130. Item Proconſul, qui legatum ante ſe de provincia dimiſit, *l. meminiſſe* 10. *ff. de officio Proconſul.* Senator, qui navem maritimam habuit, *l. aufertur* 46. *§. quod a Præſide, ff. de jure fiſci, l.* 3. *ff. de vacat. muner.* Nec ſolum prædicti Magiſtratus ea lege tenentur, ſi aliquid illicite acceperint, verum etiam ex delictis comitum, & miniſtrorum ſuorum in quadruplum conveniuntur, *l.* 1. *C. h. t.* Nihil enim intereſt, ipſene expiles provinciam, an per prædatores id facias. Cic. 4. *in Verrem*: „ Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam ſi ibi centum cohortes fugitivorum fuiſſent, tua manus ſine controverſia fuit. Quicquid ab horum copia captum eſt, id non modo tibi datum, ſed tua manu numeratum judicari neceſſe eſt. *Et paulo poſt.* Si enim innocentes exiſtimari volumus, non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. „ Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Juliam repetundarum; *l. in comites, ff. eod.* non autem Magiſtratus. Fumum vendere a veteribus dicebantur, qui cum Magiſtratibus, ſive Judicibus familiares eſſent, aut ſe tales eſſe mentientes, ſimulato commendationis officio eventum ſententiæ, accepta pecunia, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus *lib.* 5. *ſent. tit. de l. Corn. teſtam.* ibi: „ Si quis de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, eventus ſententiarum ejus vendant, quidve obtentu nominis ejus agant, convicti pro modo delicti, aut relegantur, aut capite puniuntur. „ Illuſtrat Duarenus *l.* 1. *diſp. c.* 25. Fidejuſſor tamen datus a Magiſtratu non tenetur ad hanc, vel ſimilem pœnam, *l. fidejuſſor* 68. *ff. de fideju.* quia in eam cauſam acceptum non eſt.

9
De Lege Julia repetundar.

Nec intereſt, utrum Magiſtratus titulo donationis munera accipiant, an eam ſimulantes ſub ſpecie emptionis, locationis, mutui, vel alterius contractus, ea recipiant: quin imo emptiones in eis ſimpliciter improbantur, ne metu imperii vilius addicere res ſuas ſubditi cogantur, *l. un. C. de contr. jud. l. ſolent* 6. *§. ult. ff. de offic. Proconſul. l. penul. §.* 1. *l. ult. C. ad l. Juliam repetund.* Cicero 6. *in Verrem*, ibi: „ Quæ fuit cauſa cur majores noſtri eos, qui cum poteſtate, aut legatione in provincia ſunt, tam diligenter in provinciis ab emptionibus removerent? Hæc judices, quod putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cum venditori ſuo arbitratu vendere non liceret in provinciis. Intelligebant, ſi is qui eſſet cum imperio, ac poteſtate, quod apud quemque eſſet, emere vellet, idque ei liceret, fore ut quod quiſque vellet, ſive eſſet venale, ſive non eſſet, quanti vellet, auferret. „ Circa fœnus certum eſt Magiſtratus prohiberi illud exercere intra provinciam: accipere vero an prohibeantur, non item conſtat. Interpretes diſſentiunt propter pugnantia invicem jura. Et judicem

10
De Mutuo Accepto a Judice.

cem non poſſe gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus *lib. 8. tr. crim. c. 35. §.* Farinacius *in praxi, q. 111. n. 171.* Azevedus *in l. 1. n. 23. tit. 6. lib. 3. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 12. ex n. 61.* plures congeſti a Carlevalio *de jud. to. 1. diſp. 3. n. 2.* qui moventur *ex leg. 56. tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3.* ubi generaliter docetur, judicem corruptum cenſeri, ſi aliquid ex quo compendium ſentiat, accipiat. Expendunt etiam legem *quiſquis 16. C. ſi certum petatur*. Contrarium vero, imo judicem mutuum gratis a ſubditis accipientem, non incidere in leg. Juliam, docuerunt plures congeſti a Carlevalio ubi ſupra, pro quibus faciunt textus diſerti *in l. principalibus 33.* cum lege ſequenti, *§. Præſes*, ibi: *Præſes provinciæ pecuniam funebrem accipere non prohibetur, ff. de rebus credit. l. penul. C. ſi certum petatur*. In quo interpretum diſſidio placet diſtinctio, quam variis limitationibus, & ampliationibus illuſtrat Carlevalius ubi ſupra, videlicet ut judex mutuam pecuniam a litigantibus accipere non poſſit, ab aliis vero accipere non impediatur, præcipue ſi in fraudem legis Juliæ id non faciat. Proſequitur latius Carlevalius ubi ſupra.

11 De Pœnis hujus Delicti. Huic crimini coercendo variæ fuerunt a legislatoribus, tam ſacris, quam profanis pœnæ ſtatutæ: & omiſſis vetuſtiſſimis exemplis judicum, qui propterea quod pecunia corrumpi ſe paſſi fuerunt, ſeveriſſime puniti reperiuntur, quorum primum refert Herod. *lib. 5.* his verbis: „ Cambyſes Perſarum Rex Siſamnem ex Regiis judicibus, quod injuſte ob pecuniam judicaſſet, occidi juſſit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus tribunal, in quo ille ſedens judicaverat, interſixit, ibidemque ejus filium Oranem ſedere judicem præcepit, atque memorari, in quo tribunali judicaret. „ Idem Herod. *l. 7.* ſcribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam ſententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixiſſe. Ammianus Marcel. *l. 28.* eadem de cauſa inquit: *Pari forte etiam Procurator monetæ extinctus eſt.* Ut pœnas ex jure civili Romanorum inflictas recenſeamus, prima legibus decemviralibus hæc erat, ut judex convictus ob rem judicandam pecuniam accepiſſe, aut qui turpe judicium nundinaretur, capite plecteretur, teſte Gellio *lib. 20. noctium, c. 1.* Domitianus Imperator hujuſmodi ſordidos judices infamia notavit, teſte Svet. *in ipſo c. 8.* ibi: *Nummarios judices cum ſuo quemque conſilio notavit;* ubi eleganter Tranquillus eos appellat *judices nummarios*, ideſt, *lucri avidos;* ut etiam vocarunt D. Hieronymus *in ep. ad Onaſcum*, ibi, *Volo in nummarios invehi Sacerdotes*, Seneca *l. 1. de benefic. c. 19. Provincias ſpoliare nummarium Tribunal.* Cicero 1. *ad Atticum, & in oratione pro Cluentio*, Marcel. Donatus *in d. c. 8. Svetonii:* conſentit Domitiano Conſtantinus *in l. ult. C. de pœna judicis, qui male.* Ex lege Julia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æſtimatio in quadruplum; altera corporalis, ut relegatio, verberum afflictio; & aliquando mors, *l. 7. §. ult. ff. ad l. Juliam repetund. l. ſi quis 38. §. judices, ff. de pœnis*. Novel. 8. *c.* 81. Graviſſima certe illa lex eſt Gratiani, Valentiniani, & Theodoſii Auguſtorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, *in l. 12. C. de dign. lib. 12.* ibi: „ Judices, qui ſe furtis, & ſceleribus fuerint maculaſſe convicti, ablatis codicillorum inſignibus & honore exuti, inter peſſimos quoſque & plebejos habeantur, ne ſibi poſthac de eo honore blandiantur, quos ſeipſos indignos judicaverunt. „ Eodem ſpectat lex illa Conſtantis & Conſtantii *in l. 27. C. Theod. de Decurionibus*, ibi: „ Rarum Carthaginis ſplendidiſſimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales reſidere conqueſtus eſt, dum univerſi indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur iſtiuſmodi viri, demptis honoribus imaginariis, hujuſcemodi illi erunt, quos fuerant conſecuti, & civicis muneribus ſubjungentur. „ Quoad litis æſtimationem lis æſtimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in adminiſtratione conſtitutus, vel poſt eam depoſitam, pro adminiſtratione tamen accepiſſe dicetur, *l. 2. ff. l. 1. 2. & 3. C. ad l. Juliam repetund.* Et ſi judicio criminali aliquis ex populo agat, ultra æſtimationem, pœna durior infligenda eſt, *d. l. ult. ff. ad l. Juliam repetund.* Si vero civili experiatur, tantum litis æſtimatio præſtatur. Tunc autem civili judicio agitur, cum levius admiſſum videtur, quam ut exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plin. *l. 2. ep. 11.* ibi: „ Marius Priſcus accuſantibus Afris, quibus Proconſul præfuit, omiſſa defenſione judices petiit. Ego, & Cornelius Tacitus adeſſe Provincialibus juſſimus; notum Senatui fecimus exceſſiſſe Priſcum immanitate, & ſævitia in crimina, quibus dari judices poſſent, cum ob innocentes condemnandos, ob interficiendos etiam pecuniam accepiſſet. „ Quo caſu civilis judicii accipiendus eſt textus *in l. 1. §. quam, penul. C. ut omnes judices*. Agitur etiam civili judicio cum ab hærede defuncti quadruplum petitur, *l. 2. ff. ad l. Juliam repetund.* ex principio textus *in l. crimen 26. ff. l. ſancimus 22. C. de pœnis*. Quadruplum hoc olim actori tribuebatur, *l. 1. C. ad l. Juliam repetund.* Cicero 2. *in Verrem*, ibi: „ Duæ res conſequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ iis, ad quos pertinebat; in quo vel ſimpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium. „ Hodie dividitur inter actorem & fiſcum, *l. 3. C. de aſſeſſ.* nec ſublatam eſſe hanc pœnam per Authenticam *novo jure, C. de pœna judicis*, defendit Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48. tit. 8. cap. 2.*

12 De Judicio Criminali. Quoad pœnas corporales ſciendum eſt, ex eadem lege Julia juxta gravitatem delicti admiſſi pœnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *d. l. 7.* & ſimul datur actio legis Corneliæ de ſicariis, *l. 1. 3. & 4. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur judices pedanei pecunia corrupti, *d. l. ſi quis 38. §. judices, de pœnis:* quia cum de cauſis pecuniariis tantum cognoſcerent, levius delictum admittebant. Exilium ſequebatur bonorum publicatio, nec tantum judice vivo, verum & eo defuncto, quæſtione inſtaurata, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex judiciorum 20. ff. de publ. jud.* licet hoc jus aliquando intermiſſum Plinius referat *lib. 3. ep. 9.* his verbis: „ Bœtica etiam in defuncti de repetundis accuſatione perſtabat: proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tum reductum. „ Et conſtat ex caſu Licinii Marci, relato a Valerio Max. *lib. 9. c. 12.* Alia proſequitur ex jure civili Ant. Matthæus, ubi ſupra. Sacris Eccleſiæ canonibus judex munera recipiens tenetur ad eorum reſtitutionem, *ex d. c. ſtatutum §. inſuper:* docent Layman *lib. 3. ſummæ, tit. de contrectationibus, c. 4. n. 10.* Sanch. *lib. 3. conſil. c. unic. dub. 2.* eoſque in excommunicationem incidere ſtatuit Clemens VIII. conſtitutione 8. quam poſt Bonacinam, & Caſtrum Palaum explicat Gibalinus *in ſynopſi cenſur. verbo Munera*. Judices etiam eccleſiaſtici munera accipientes ſuſpenduntur per annum ab Officio, *c. 1. de re judicata, lib. 6.* Jure noſtro Regio conſtituta eſt pœna privationis officii, & judices tenentur munus acceptum reſtituere cum duplo, aut ſeptuplo, *l. 1. tit. 9. lib. 3. recop.* Solorzan. *tom. 2. de Jure Indiarum, lib. 4. c. 4. n. 18.* licet eo jure attento non teneri judicem in conſcientia acceptum reſtituere, defendat D. Joan. de Larrea *alleg. 47. n. 27.* Illud etiam peculiariter jure noſtro cautum eſt, videlicet ut crimen hoc probetur teſtibus ſingularibus, *l. 6. titul. 9. lib. 3. recopil.* quam explicat Larrea *alleg. 48. per totam*.

13 Traditur ratio decidendi. Et merito hæc omnia ſtatuta ſunt in hoc gravi, enormique crimine; quia omnino evertitur juſtitia, ſi judices ſordida avaritia conquinentur, & ejus affectui turpiter cedant; quid enim tantum ſi muneribus via ſternatur? Quid purum, ſi donis contaminetur? Unde Cicero *act. 2. in Verrem*, ajebat: *Ingentes divitiæ judiciorum religionem, veritatemque ſolent perfringere*. Et *lib. 1. ad Atticum*, ſcribit, Catullus cum vidiſſet quemdam ex judicibus, quos pecunia Claudius corruperat: *Quid vos a nobis præſidium poſtulaſtis, an ne nummi vobis eriperentur, timebatis?* Et recte Horatius *ſatyra 2.* ait:

—— Male verum examinat omnis
Corruptus judex.

Et Petronius inquit:

Ergo judicium nihil eſt, niſi publica merces,
Atque Eques in cauſa qui ſedet empta probat.

Idem Horatius 4 *carm.*

Judex honeſtum prætulit utili, & rejicit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ovidius 1. *amor.*

Non bene ſelecti judicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare ſolet judices, ut quid juſtum, quid injuſtum ſit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, ut voces litigantium non recte percipiant, vel diſcernant; ita linguam & manus eorum conſtringit, ut ad juſtitiæ normam, neque pronuncient, neque diſtribuant quicquam: efficit denique, ut exemplo Magiſtratuum ipſi oppreſſi oppreſſores fiant, utque neglecto bono publico, ea quæ in theſaurum civitatis congeri debebant, in paucorum ſacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib. 2. polit. Chriſt. c. 9.* his verbis: „ Dei verba ſunt, quid cæcitate miſerius? a muneribus cæcitas nata: fuge munera quiſquis oculos amas, cæcitatem averſaris: neque plebejos tantum oculos, ſed ſapientium excæcant munera; quid faciant in aliis? non exoculabunt tantum, ſed periment: ea vis munerum, nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla, &c. „ Nihil magis equidem, & Provincias, & Urbes Romano Imperio ſubjectas ad defectionem permovit, accendit, inflammavit, quam aperta illa, & citra pudorem judiciorum fœdiſſima, atque iniquiſſima nundinatio. Quo fit, ut veriſſime Tertull. *lib. de pallio*, illud pronunciaſſe videatur: *Plus togæ læſere Rempublicam, quam loricæ*. Ac quamquam iſtud firmari poſſit exemplis, nullum tamen, vel illuſtrius, vel accommodatius reperiri poteſt exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cujus non minus eleganter, quam vere extat deſcriptio apud Salvianum *l. 5.* „ De Bagaudis, *inquit*, nunc mihi ſermo eſt, qui per malos judices, & cruentos ſpoliati, afflicti, necati, poſtquam jus Romanæ libertatis amiſerunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infelicitas ſua, imputamus his nomen calamitatis ſuæ, imputamus nomen, quod ipſi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos eſſe compulimus criminoſos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ fracti ſunt, niſi iniquitatibus noſtris, niſi improbitatibus judicum, niſi eorum proſcriptionibus, & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæſtus proprii emolumenta verterant, & indictiones tributarias, prædas ſuas eſſe fecerunt? Qui in ſimilitudinem immanium beſtiarum non rexerunt traditos ſibi, ſed devorarunt: nec ſpoliis tantum hominum, ut plerique latrones ſolent, ſed laceratione etiam, & ut ita dicam, ſanguine paſcebantur: ac ſic actum eſt, ut latrociniis judicum ſtrangulati homines, & necati, inciperent eſſe quaſi barbari, qui non permittebantur eſſe Romani. „ Plura congeſſerunt Bobadilla *l. 2. polit. c. 11. & 12.* Cochier *l. 3. aphoriſm. polit. c. 19.* Marquez *in Gubern. l. 1. c. 20.* innumeri congeſti a D. Jo. de Larrea *d. alleg. 47.* Unde recte in præſenti graviter Judicibus Eccleſiaſticis interdicitur, ne ultra ſtipendia ſibi aſſignata aliquid recipiant, etiam prætextu conſuetudinis; quia Eccleſiaſtici non ſolum debent abſtinere ab eo, quod eſt in ſe malum verum, ſed ab eo etiam, quod occaſionaliter poteſt eſſe malum: quare licet judices ſæculares recipiant ultra ſalarium decimam litis; Eccleſiaſtici tamen eam exigere non poſſunt, quia ab omni ſuſpicione mali procul debent eſſe remoti.

Nec

14 Diſſolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam Innoc. III. in præſenti non ſtatuit, judicem delegatum propriis ſtipendiis militare cogi: ſiquidem ſupponit jam illi ſtipendium fuiſſe aſſignatum. ibi: *Eccleſiaſtici redditus deputati*. Unde injuſte ultra proprium ſalarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento jure noſtro Regio circa judices delegatos ſalarium habentes, vel non; & an ſportulas, necnon partem pœnæ judici aſſignatam percipere poſſint, late diſputat Carlevalius *de judiciis lib. 1. tit. 1. diſput. 4. per tot.* Nec obſtat augmentum ejuſdem difficultatis, deductum ex capite *ad Apoſtolicam, de ſimonia*; nam in ejus ſpecie Pontifex pias, & laudabiles conſuetudines fidelium jubet obſervari. Ceterum in præſenti caſu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; in dicto enim *c. ad Apoſtolicam*, pium erat clericos, & Eccleſiæ miniſtros fovere, & alere; quæ pietas in præſenti abeſt, cum redditus Eccleſiaſticos ipſi judices aliunde perciperent; unde non debebant decimam litis, aut ſimilem partem extorquere.

15 Exponitur l. 2. §. fin. ff. de condict. ob turp. Sed ſupra traditis obſtat text. *in l. 2. §. fin. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: „ Sed ſi dedi, ut ſecundum me in bona cauſa judex pronunciaret, eſt quidem relatum, condictioni locum eſſe. „ Ex quibus deducunt Alex. Fulgoſ. Jaſon, Coſtal. ibi, Duaren. *ad eumd. tit. c. 3. in fin.* eo caſu, quo aliquid judici datur, ut in bona cauſa pro me ſententiam dicat, non competere condictionem ob turpem cauſam, ſed eo caſu non ſolum judex, verum qui pecuniam dedit, incidit in legem Juliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cum turpitudo etiam ex ſua parte daretur. Pro hujus textus expoſitione ſciendum eſt, quoad pœnam legis Juliæ repetundarum nihil intereſſe, utrum in bona cauſa, aut mala judex munera acceperit, *l. 4. ff. l. 3. C. de condict. ob turpem*. Nam ſi non licet accipere, quo magis officium facias, ſi turpiter datur, quod judici datur, utique nec in bona quidem cauſa accipere licet. Sapienter Plato *l. 12. de legibus*, ibi: „ Qui patriæ aliqua re miniſtrant, nullo modo munera recipiant, nec ulla occaſione, aut ratione nobis perſuadeamus, in rebus quidem bonis ſuſcipienda eſſe munera, in aliis minime. Nam & cognoſcere facile eſt, nec cum cognoveris, continere. Idcirco tutius eſt legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ miniſterio munera eſſe ſuſcipienda; ſi quis vero minus obtemperaſſe damnatus fuerit, moriatur. „ Imo etſi datum fuerit judici remunerationis cauſa; non enim licite, etiam poſtquam ſententiam protulerit, accipit, ut probat Alciat. *in l. principalib. ff. de rebus creditis, & lib. 2. parerg. c. 49.* Licet contrarium docuerint Bart. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zaſius *in l. 33. n. 20. ff. de rebus creditis*. Decian. *lib. 8. tr. crim. c. 40. n. 9.* Menoch. *lib. 2. de arbit. caſu 342. n. 6.* Farinac. *in praxi, q. 212.* Sed aperte eorum ſententia convincitur *ex l. ult. C. h. t. l. 1. §. hoc autem, ff. de calum.* quibus ex locis conſtat, ne quidem poſt depoſitam adminiſtrationem Magiſtratus poſſe aliquid accipere pro beneficio tempore adminiſtrationis præſtito. Idem confirmat Cicero 3. *de legib.* dum ait: „ Donum ne capiunto, neve danto, neve petenda, neve gerenda, neve geſta poteſtate. „ Nec juvat Bartulum *d. lex Aquilius 27.* nam ibi non Prætori, ut perperam olim legebatur, ſed Rectori, ut in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non eſt abſoluta liberalitas. Ergo judici fieri poteſt. Vetat enim lex etiam remunerationem, nec abſque ratione, nam ſi ea permitteretur, illius ſpe ſemper judices pro locupletioribus ſententiam dicerent. Deinde ſciendum eſt, litigatorem judici munera dantem incidere in legem Juliam repetundarum, *d. l. ult. C.* & litem amittere, ex conſtitutione Imperatoris Antonini *in l. 1. C. de pœnis Judicis:* ad quam reſpexit Ulpian. *in d. l. 2. §. 1.* Nec tunc obſtat difficultas ſupra expenſa; nam potius verum eſt in ſpecie *d. §. ultimi*, condictioni ob turpem cauſam locum non eſſe, ut docent Oſuald. *lib. 4. Donelli, c. 2. litt. C.* Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, c. 2. n. 11.* Neque contrarium probat Ulpian. ibi: utitur enim adverſativa oratione; *ſed hic quoque:* cujus natura, & vis eſt, ut tollat, quod præceſſit, alioquin enim præcedentibus ſubſervirent, non adverſaretur. Unde liquet, veterum ſententiam antea relatam ſatis improbare Ulpianum, quod manifeſte apparet ex ipſo orationis contextu; ait enim Ulpian. *Sed hic quoque crimen contrahit.* Quod certe nihil eſt, quam turpiter eum dare, & in perſona dantis turpitudinem verſari; crimen autem eum, qui dat, contrahere, ex pœna, quæ in fine ipſius verſiculi additur, liquido conſtat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna ſatis gravis apparet, cum in bona etiam cauſa litis damno is, qui dedit, afficiatur. Eſt itaque in hac ſpecie turpitudo dantis, quo caſu condictionem ceſſare notum eſt, *l. item 4. §. ſed quo 8. ff. eod. tit.* Neque obſtat, nihil turpe feciſſe eum, qui judici quid dedit, ut in bona cauſa ſecundum ſe pronuntiaret; nam ut ait Ulpianus, judicem corrumpere videtur. Eo enim ipſo, quod dat, judicem ſibi obſtringit, ut ſecundum ſe, ſive bona, ſive mala ſit cauſa, pronuntiet; ne contra eum, qui dedit, ſententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et ſane libera poteſtas judicandi relinquenda eſt judici, ad cujus officium pertinet ſecundum leges judicare, *§. 1. Inſtit. de off. Judicis*. Hanc autem judicandi facultatem impedire, & judicis animum corrumpere cenſetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, ut danti gratificetur: & quamvis, qui dedit, bonam cauſam ſe fovere dicat, tamen res aliter ſe habere poteſt, videlicet ut cauſa improba deprehendatur.

Supereſt pro coronide hujus commentarii, ut aliqua de xeniis judici largitis videamus, & ſciendum eſt, xenia dici munera hoſpitalia, ideſt, quibus hoſpites invicem ſe munerantur; quod maxime fieri conſueverat Saturnalium diebus. Unde Martialis tertiumdecimum librum operis ſui, in quo hujuſmodi munera diſtichis deſcribit, Xenia appellavit, quod verſus ipſos pro xeniis mitteret, vel quæ mittebat munera diſticho exornaret, ut his verbis idem oſtendit, 16 De xeniis judici largitis.

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Conſtabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor eſt nimium, poterit conſtare duobus:
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas,
Sit tibi tam rarus, quam mihi nummus erit.

Notavi *in c. 1. de conſuet.* verb. *Xeniis*. Circa xenia hæc judices veterem Græcorum ſententiam obſervare jubentur, *in l. non ſolens 6. §. non vero, ff. de offic. Proconſul. l. plebiſcito 18. ff. de off. Præſidis*, ut nec omnia accipiant, neque paſſim, neque ab omnibus, namque valde inhumanum eſt a nemine accipere, ſed paſſim viliſſimum, ab omnibus avariſſimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hoſpitibus hoſpitalitatis cauſa dabantur uſque ad quantitatem certorum annorum, *l. 1. §. 1. l. 6. §. ult. l. 7. §. 1. Digeſt. ad leg. Jul. repetun.* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant. Plinius *l. 4. epiſt. 9.* de Julio Baſo hæc ait: „ Homo ſimplex, & incautus quædam a provincialibus, ut amicus acceperat; nam fuerat in eadem provincia quæſtor. Hæc accuſatores furta, ac rapinas, ipſe munera vocabat; ſed lex munera quoque accipi vetat. „ Jure etiam canonico permittitur judicibus delegatis eſculenta, & poculenta accipere, *cap. ſtatutum, §. inſuper, de reſcr. l. 6.* nec modica eſculenta, ſeu poculenta accipere etiam judicibus ordinariis prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis ſub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can. 25.* in illis verbis: „ Ut nullus Epiſcopus, nec Abbas, nec laicus propter juſtitiam faciendam ſportulas contradictas (ideſt vetitas, accipiat, quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur. „ Jure tamen noſtro Regio lite pendente non licet a litigatoribus etiam eſculenta accipere, *l. 7.* ibi; *Ni viandas, ni otros bienes, ni coſas algunas: titul. 15. l. 4. ord.* ſecus vero finito negotio, *l. 3.* ibi: *Salvo coſas de comer, o beber, o frecidas de grado; tit. 15. l. 2. ordin.* ubi late exponit Didacus Perez.

CAPUT XI.

Idem a *Livon. Epiſcopo, & eis, qui cum ipſo ſunt fratribus.*

DEus, qui Eccleſiam ſuam nova ſemper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædeceſſoribus veſtris, & vobis poſt eos pium inſpiravit affectum, ut Livon. ingreſſi provinciam, paganis evangelizaretis nomen Domini Jeſu Chriſti, eorum ſequentes exemplum, quibus in Evangelio legimus eſſe dictum, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. De quibus evangelicus ſermo ſubjungit: Illi autem profecti prædicaverunt, ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Attendens etenim evangelicus ille paterfamilias, quod meſſis eſt multa, operarii autem pauci, adhuc mittit operarios in meſſem ſuam, & in hac quaſi undecima hora vineæ ſuæ novos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenſet. Unde cum evangelizandi officium eo aſſumpſeritis inſpirante, qui facit utraque unum: oportet vos in unitatis, & charitatis ſpiritu ambulare, illorum ſequentes exemplum, de quibus legitur, Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. Ne igitur, ſi diſpar in vobis obſervantia fuerit, & diſſimilis habitus, apud eos, quibus unum Evangelium prædicatis, ſcandalum ſuſcitetur, priuſque dividatur populus ille novus in partes, quam in unam Eccleſiam congregetur, cum paratus ſit adhuc inimicus homo meſſi Dominicæ ſuperſeminare zizania: diſc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis ſcr. mandantes, quatenus eo non obſtante, quod inter vos monachi ſunt, & canonici regulares, vel alii etiam regularem vitam ſub alia diſtinctione profeſſi, pariter in unum regulare propoſitum, & honeſtum habitum, quantum ad hoc ſpectat officium, conformetis, ne nova Eccleſiæ Livon. plantatio piæ m. p. tui frater *b* Epiſcope, ſanguine rubricata, vel leve in vobis ſcandalum patiatur, per quos radicanda eſt in fide catholica, & fovenda.